

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΜΝΕΦ, ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ

« Ο βίος τοῦ Ἁγίου Μάμα ἀπὸ το χειρόγραφο Paris gr 772 (BHG 1019a) »

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟ ΚΥΚΛΟ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΗΣ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ

ΑΝΝΑΣ – ΜΠΕΛΑ ΛΙΑΠΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΛΕΞΑΚΗΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2019

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το ενδιαφέρον μου για τη βυζαντινή γραμματεία αναπτύχθηκε ήδη από τις προπτυχιακές μου σπουδές στο Τμήμα Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, όταν και παρακολούθησα το μάθημα της Εισαγωγής στη Βυζαντινή Γραμματεία. Επιπλέον, στην έφεση των βυζαντινών συνέβαλε και η καταγωγή μου από την αγιοτόκο επαρχία της Τρίκκης και Σταγών. Η μελέτη ενός χειρογράφου επιτάσσει εταστικές καθώς και συνθετικές ικανότητες. Επιπροσθέτως, η έρευνα και η επαφή με το πρωτότυπο κείμενο ελκύει τον φιλόλογο να ταξιδέψει σε απροσπέλαστα κανάλια. Η ενασχόλησή μου με ένα βυζαντινό χειρόγραφο στο οποίο στη συνέχεια προστέθηκε και δεύτερο με εμφύσησε με τις αρετές της υπομονής, της επιμονής και της καρτερικότητας.

Η ολοκλήρωση της διπλωματικής εργασίας απαίτησε πολλές ώρες αφοσίωσης και μελέτης που αναγκαστικά στέρησα από την οικογένειά μου, της οποίας την αμέριστη συμπαράσταση είχα ανελλιπώς. Θερμότατα ευχαριστώ τους γονείς μου, Κωνσταντίνο και Κωνσταντινιά, για τη στήριξη και την παρότρυνση. Ιδιαίτερος όμως, ευχαριστώ τους αδερφούς μου, Ελευθέριο και Απόστολο, για την έμπρακτη συμπαράσταση τους, όπως και για τη συνεχή ενίσχυση και δύναμη που μου έδιναν σε στιγμές δειλίας και κόπωσης, όταν το άγχος με κατέβαλλε και θεωρούσα πως δε θα κατορθώσω να ολοκληρώσω ποτέ αυτή εδώ την εργασία.

Για τον καθηγητή, πολύτιμο καθοδηγητή και εμπνευστή στη διεκπεραίωσή της εργασίας μου, κ. Αλέξανδρο Αλεξάκη, πραγματικά νιώθω «μικρή και λίγη» να μιλήσω. Του είμαι βαθιά ευγνώμων για την άψογη συνεργασία καθ' όλη τη διάρκεια της παρουσίας μου στο Τμήμα Φιλολογίας για τις παρατηρήσεις, υποδείξεις, διορθώσεις του. Θα τολμήσω, να εκφράσω από τη θέση αυτή, τον απaráμιλλο θαυμασμό και την απεριόριστη εκτίμηση που τρέφω στο πρόσωπό του. Η συνεργασία μαζί του, αποτελεί εμπειρία ζωής που θα με τροφοδοτεί και θα με παραδειγματίζει για χρόνια.

Τέλος, θέλω να εκφράσω ένα μεγάλο ευχαριστώ προς τον καλό μου φίλο κ. Νικόλαο Βογιατζάκη για την υποστήριξή του, καθώς και την κα Βασιλική Δασουρά για τη συνδρομή της σε περιπτώσεις που οι γνώσεις μου αποδείχθηκαν ασθενείς.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος	2
Συντομογραφίες	4
1) Εισαγωγικά	
Α) Περιεχόμενο του βίου	
Η βιωτή του Αγίου, η γέννηση, η ένδοξος καταγωγή του.	5
Τα παιδικά χρόνια του Αγίου. Η πρώτη μαρτυρία και ομολογία πίστεως του.	6
Ο θάνατος της Ματρώνας. Ο Άγιος ενώπιον του ηγεμόνα Δημόκριτου.	7
Ο Άγιος προ του αυτοκράτορα Αυρηλιανού. Η αρχή των δοκιμασιών του.	7
Η θεία διάσωση. Η μετάβαση του Αγίου στο Όρος της Καισάρειας.	8
Ο Άγιος μπροστά στον Διοικητή της Καισάρειας, Αλέξανδρο.	
Τα φριχτά βασανιστήρια του.	9
Η οσιακή του κοίμηση. Οι τιμές προς τον Άγιο.	10
Β) Ο Άγιος Μάμας και η ιστορική πραγματικότητα των διωγμών	11
Γ) Το κείμενο του βίου και η παράδοσή του	12
Δ) Περιγραφή των χειρογράφων	
a) Oxoniensis Bodleianus Holkhamianus 15 (=H)	14
b) Codex Parisinus Graecus 772 (= P)	15
Ε) Αρχές της παρούσας έκδοσης – Υφολογικές παρατηρήσεις	17
2) Έκδοση του κειμένου	18
3) Μετάφραση	40
4) Βιβλιογραφία	63

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

BHG F. Halkin, *Bibliotheca hagiographica graeca*, Bruxelles 1957

Δημητράκος, Δ. Δημητράκου, *Μέγα Λεξικόν Όλης της Ελληνικής Γλώσσης*, τ. 1-15
Αθήνα, χ.ημ.

Ehrhard, *Überlieferung*, A. Ehrhard, *Überlieferung und Bestand der hagiographischen
und homilirischen Literatur der griechischen Kirche*, 3 Vols., Leipzig 1937-
1939

ΘΗΕ Θρησκευτική και Ήθική Έγκυκλοπαίδεια, τ. 1-12 , Αθήνα 1962-1968

Μπουρδάρα, *Το Δίκαιο...*Κ. Μπουρδάρα, *Τò Δίκαιο στα άγιολογικά κείμενα*, Αθήνα
1987

ODB The Oxford Dictionary of Byzantium, vols. 3, ed. A. Kazhdan et al., New
York – Oxford 1991

Pratsch, *Topos*, Th. Pratsch, *Der hagiographische Topos, Griechische Heiligenviten
in mittelbyzantinischer Zeit*, Berlin-New York 2005

TIB Tabula Imperii Byzantini(ed. H. Hunger),

F. Hild – M. Restle, *Kappadokien* [TIB 2], Wien 1981

F. Hild– H. Hellenkemper, *Kilikien und Isaurien* [TIB 5], Wien 1990

K. Belke, *Paphlagonien und Honorias* [TIB 9], Wien 1996

1) ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

A) ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΒΙΟΥ

1. Η βιωτή του Αγίου, η γέννηση, η ένδοξος καταγωγή του.

Ο Άγιος Μάμας γεννήθηκε το έτος 260 μ.Χ. Καταγόταν από την πόλη Γάγγρα της Παφλαγονίας, μια επαρχία βόρεια της Μικράς Ασίας. Οι γονείς του, Θεόδοτος και Ρουφίνα, ήταν ευσεβείς και ενάρετοι πατρικοί, οι οποίοι και έτρεφαν ανιδιοτελή αγάπη προς το Χριστό. Πίστευαν ολόκαρδα στον Χριστό και κήρυτταν, όσο μπορούσαν με μεγάλο ζήλο, ατέρμονα θέρμη και άπαντο πόθο το Ευαγγέλιο. Παρακινούσαν κι άλλους στη χριστιανική πίστη με εγκαρδιότητα και ενθουσιασμό, δίχως να φοβούνται τη σκληρότητα του ηγεμόνα. Το έργο τους απέδωσε καρπούς, με αποτέλεσμα να φέρει πολλούς ανθρώπους στο δρόμο της σωτηρίας.

Έπαρχος της περιοχής ήταν ο σκληρός Αλέξανδρος. Ήταν φανατικός ειδωολάτρης και υπέβαλλε σε επώδυνες τιμωρίες όσους δεν τον υπάκουαν. Όσους δε επέμεναν στην πίστη τους, τους θανάτωνε. Η δράση τους όμως έγινε γνωστή και είχε ως αποτέλεσμα να τους καλέσει ο άρχοντας σε απολογία. Ο Αλέξανδρος εξοργίστηκε με την ομολογία πίστεως τους καθώς και την παρρησία, ότι όσο μπορούν, θα οδηγήσουν πολλούς ανθρώπους ακόμη στο φως της Θεογνωσίας και διέταξε τη σύλληψη τους. Προσπάθησε να τους πείσει να θυσιάσουν στο Σεράπειον, χρησιμοποιώντας φιλοφρονήσεις και υποσχέσεις. Βλέποντας, όμως, ότι δεν πείθονταν, άρχισε τις απειλές και τις φοβέρες. Με θάρρος αποκρίθηκαν ότι δε θυσιάζουν στους δαίμονες, ούτε τις βασιλικές διαταγές εκτελούν, ούτε στις κολακείες πείθονται.

Ο Αλέξανδρος θύμωσε και τους έστειλε στον ηγεμόνα Φαύστο, γνωστό για την ασέβεια και τη σκληρότητά του, με τη στρατιωτική συνοδεία στην Καισάρεια της Καππαδοκίας. Μόλις πληροφορήθηκε τα γεγονότα, διέταξε τη φυλάκισή τους. Ο Θεόδοτος προσευχήθηκε μήπως από ανθρώπινη αδυναμία και από τα βάσανα δειλιάσει. Ικετεύοντας τον Θεό να δεχθεί την ψυχή του, κοιμήθηκε ειρηνικά. Η σύζυγός του από την πολλή θλίψη γέννησε τον μονάκριβο υιό της. Εξουθενωμένη και ταλαιπωρημένη, αφού έμεινε νηστική και περίλυπη για μέρες για το νεκρό σύζυγό της, προσευχόταν για το βρέφος και κοιμήθηκε οσιακά. Το βρέφος έμεινε ανάμεσα στα δύο άψυχα σώματα των γονέων του. Έτσι, ο Άγιος βρέθηκε από την πρώτη μέρα

της ζωής του μόνος και αβοήθητος ανάμεσα στους νεκρούς γονείς του και με μόνον προστάτη τον Θεό.

2. Τα παιδικά χρόνια του Αγίου. Η πρώτη μαρτυρία και ομολογία πίστεως του.

Μεγάλωσε στην Καισάρεια από μια ευγενή, αξιοπρεπή, υπερήφανη και χριστιανή γυναίκα, την Αμμία Ματρώνα, από φημισμένη γενιά και πλούσια. Ακόμη κι ο βασιλιάς τη σεβόταν. Απεσταλμένος Άγγελος Κυρίου παρουσιάστηκε με μορφή νέου και της είπε να πάει να πάρει τα νεκρά σώματα και αφού τα κηδεύσει με λαμπρότητα και τιμές, να μεγαλώσει το παιδί σαν γιο της, μιας και η ίδια δεν είχε ούτε δικό της παιδί, ούτε σύζυγο. Σ' αυτό έριξε όλο το βάρος και τη στοργική φροντίδα.

Όταν το παιδί μεγάλωσε, αποκάλεσε την Αμμία «μάμα», το οποίο στη ρωμαϊκή/λατινική γλώσσα σήμαινε μητέρα. Μιας και ήταν το πρώτο του ψέλλισμα, του δόθηκε σα κύριο όνομα.

Το παιδί είχε μεγάλη κλίση προς τη μάθηση και έγινε καλύτερος από πολλούς συνομηλίκους του τόσο στη μάθηση, όσο και στην εργατικότητα. Ο δάσκαλός του τον θαύμαζε για την οξυδέρκεια του καθώς και την πνευματική του ευστροφία. Επιπρόσθετα, η θετή του μητέρα έδωσε βαρύτητα και στη χριστιανική του μόρφωση, μιας και ο Μάμας έδειχνε ιδιαίτερη κλίση προς τα ιερά γράμματα και τη μελέτη του Ευαγγελίου.

Στα χρόνια αυτά, βασίλευε στη Ρώμη ο Αυρηλιανός (270-275), ο οποίος ανάγκαζε να θυσιάζουν στα είδωλα. Επέμενε για τα μικρά παιδιά κυρίως, διότι πίστευε ότι λόγω της μικρής τους ηλικίας καθώς και της απλότητάς τους, θα αρνούνταν πιο εύκολα την πίστη τους. Στην Καισάρεια τοποθετήθηκε ηγεμόνας ο φοβερός ειδωλολάτρης Δημόκριτος, οποίος κάλεσε τους κατοίκους για να τους διαβάσει τα προστάγματα του αυτοκράτορα. Ακούγοντάς τον ο Μάμας συμβούλεψε τους συμμαθητές του ότι μέσω των γραφών μορφώνεται ο άνθρωπος και γίνεται σοφός. Επίσης, τους παρότρυνε να λατρεύουν και να προσκυνούν τον αληθινό Θεό και τους παρακάλεσε να μη συμμετέχουν σε ειδεχθείς θυσίες των άψυχων ειδώλων, που δεν είναι τίποτα άλλο από κατασκευάσματα των ανθρώπων. Τον άκουσαν και τους εξέπληξε ευχάριστα με τη σώφρονα διδασκαλία του και ειδοποίησαν τον ηγεμόνα. Εκείνος όμως δεν αντέδρασε φοβούμενος την κοινωνική θέση της Ματρώνας, η οποία καμάρωνε για τον γιο της.

3. Ο θάνατος της Ματρώνας. Ο Άγιος ενώπιον του ηγεμόνα Δημόκριτου.

Σε ηλικία δεκαπέντε ετών ο Μάμας μένει για δεύτερη φορά ορφανός, αφού η Αμμία Ματρώνα εκδήμησε. Τότε έγινε διάδοχος και κληρονόμος της περιουσίας της. Ο Δημόκριτος τότε βρήκε την ευκαιρία να καλέσει τον Μάμα σε απολογία. Χωρίς να δειλιάσει λεπτό ο Μάμας ομολογεί την αληθινή πίστη με αξιοθαύμαστο τρόπο. Τονίζει πως πιστεύει στον ζωντανό Θεό και μόνο Αυτόν λατρεύει και όχι τα είδωλα, που είναι κωφά και άλογα. Ο Δημόκριτος αν και ξαφνιάστηκε από το θάρρος και την τόλμη του, θαύμασε την αποφασιστικότητά του, αφού παρόμοια απάντηση ποτέ δεν είχε ακούσει από ένα τόσο μικρό παιδί. Ωστόσο, διέταξε τους δημίους να τον οδηγήσουν στο βωμό του Σεραπίωνα να θυσιάσει για να γίνει παράδειγμα προς μίμηση. Αλλά αντέδρασε επισημαίνοντας τη χριστιανική καταγωγή από την ευσεβέστατη μητέρα του και πως δε φοβάται τις απειλές του. Ο Δημόκριτος, επειδή λυπόταν τη νιότη και την εξυπνάδα του Μάμα, τον συμβούλεψε να συνεννοηθεί και να τον ακούσει και θα πάρει πολλές τιμές και δώρα από τον Καίσαρα. Αντιθέτως, αν παρακούσει θα δεχθεί πίκρες και τιμωρίες αλλά και βάσανα μέχρι θανάτου. Ωστόσο, ο Μάμας δε λύγισε λέγοντας του πως έχει συνετό λογισμό, έχει Χριστό και Θεό Βοηθό και Προστάτη. Υπογραμμίζει ότι δεν έχει δικαίωμα να τον τιμωρήσει εξαιτίας της επιφανούς καταγωγής του.

4. Ο Άγιος προ του αυτοκράτορα Αυρηλιανού. Η αρχή των δοκιμασιών του.

Όταν ο Δημόκριτος πληροφορήθηκε για την Αμμία και τον Μάμα και γνωρίζοντας πως δεν έχει δικαίωμα να τιμωρεί όσους κατάγονταν από πατρικούς χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του Βασιλιά, τον εξέπεμψε στον αυτοκράτορα Αυρηλιανό σιδηροδέσμιο με στρατιωτική συνοδεία. Συνέταξε μια επιστολή στην οποία ανέφερε με κάθε λεπτομέρεια τα σχετικά με τον ασεβή νέο και τη θερμή πίστη του, την εναντίωση του στη βασιλεία, την ύβρη προς τα είδωλα καθώς και την καταγωγή του από επίσημο και πλούσιο γένος.

Ο Αυρηλιανός, αφού ανάγνωσε προσεχτικά την επιστολή, πρόσταξε να φέρουν τον Μάμα, προκειμένου να συζητήσουν ήρεμα για όλα όσα του καταλογίζουν περί ύβρεως προς τους μεγάλους θεούς. Μάλιστα, του ανακοίνωσε πως αν θα θυσιάσει στο ναό του Σεραπίωνα θα τον πάρει μαζί του στον παλάτι και θα λάβει πολλή δόξα και τιμές, ειδικά θα θανατωθεί χωρίς καμιά εξέταση. Ωστόσο, ο Μάμας του απάντησε πως όλα αυτά που του προσφέρει είναι πρόσκαιρα, ενώ με την αληθινή

πίστη στον Κύριο Ιησού Χριστό θα κερδίσει την αιώνια ζωή. Ακούγοντάς τον ο βασιλιάς εξοργίστηκε και διέταξε να τον δέσουν και να τον χτυπούν με ραβδιά. Οι προσπάθειες όμως απέβησαν μάταιες. Ο Μάμας αποκρίθηκε πως η δύναμη του Χριστού τον ενισχύει και πως δεν πρόκειται να αρνηθεί τον αληθινό βασιλιά Χριστό, ακόμη κι αν τα βασανιστήρια είναι πιο επίπονα και περισσότερα. Επιπλέον, τον ειρωνεύτηκε λέγοντάς του πως χάρη του χρωστάει, μιας και με όλες τις τιμωρίες τον βοηθά να πλησιάσει στην Αιώνια Βασιλεία.

Οργισμένος εναντίον του Αγίου διέταξε να τον χτυπήσουν με ραβδιά, όμως όσο κι αν το σώμα του τινάζοταν από τους πόνους και τα αίματα έρρεαν από τις πληγές, ο Άγιος υπέμενε μαρτυρικά και δεν παραπονιόταν. Ο Αυρηλιανός βλέποντάς τον να αφηφά τις πληγές διέταξε να τον απογυμνώσουν και να κατακάψουν ολόκληρο το σώμα του με αναμμένες λαμπάδες. Ωστόσο, δεν του προξένησαν κανένα πόνο ή βλάβη, μιας και ο Άγιος στεκόταν ατάραχος προκαλώντας το θυμό του βασιλιά. Αφού τα βασανιστήρια δεν έφεραν αποτέλεσμα, πρόσταξε να τον λιθοβολήσουν, έως ότου να ξεψυχήσει. Όμως, ο Άγιος παρέμεινε αβλαβής και χαιρόταν ελπίζοντας στη μέλλουσα ζωή. Απογοητευμένος ο Αυρηλιανός και μη ξέροντας τι άλλο να σκεφτεί, έδωσε εντολή να του δέσουν στον τράχηλο μια σφαίρα από μόλυβδο και να τον ρίξουν στη θάλασσα.

5. Η θεία διάσωση. Η μετάβαση του Αγίου στο Όρος της Καισάρειας.

Καθώς οδηγούταν στη θάλασσα εμφανίστηκε Άγγελος Κυρίου με φοβερή όψη, ο οποίος απείλησε τους στρατιώτες με ανθρώπινη φωνή και τράπηκαν σε άτακτο φυγή και γλίτωσε τον Άγιο, μεταφέροντάς τον στο Όρος της Καισάρειας. Εκεί, έμεινε σαράντα μερόνυχτα δίχως τροφή παρά μόνο με προσευχή. Καθώς προσευχόταν, ακούστηκε μια φωνή από τον ουρανό, η οποία τον ωθούσε να παραλάβει μια ράβδο. Μόλις την έλαβε φανερώθηκε εκ του θαύματος ένα Ιερό Ευαγγέλιο. Έπειτα, ανέγειρε έναν ναό στον τόπο προσευχής του. Ο Άγιος άρμεγε θηλυκά άγρια ζώα, τα οποία υποκινούμενα από θεία δύναμη του έκαναν συντροφιά, και έφτιαχνε τυρί από το οποίο ελάχιστο κράταγε για τον ίδιο και το υπόλοιπο διένειμε στους φτωχούς της Καισάρειας.

6. Ο Άγιος μπροστά στον Διοικητή της Καισάρειας, Αλέξανδρο. Τα φριχτά βασανιστήρια του.

Μια μέρα καθώς κατέβαινε στην πόλη για να επισκεφθεί τους φτωχούς, όπως συνήθιζε, κάποιοι ειδωλολάτρες, μόλις τον αντιλήφθηκαν, τον προπηλάκισαν και μίλησαν στον νέο ηγεμόνα της Καππαδοκίας, Αλέξανδρο, τον οποίο χαρακτήριζε η ωμότητα και η ασέβεια. Έστειλε έφιππους στρατιώτες να τον αναζητήσουν, προκειμένου να απολογηθεί για τη στάση σου.

Με τη χάρη του Θεού ο Μάμας γνώριζε εκ των προτέρων για την έλευσή τους. Όταν συναντήθηκαν, οι στρατιώτες δε γνώριζαν ποιος είναι κι έτσι ρώτησαν, αν ξέρει, που βρίσκεται κάποιος ονόματι Μάμας. Εκείνος τους αποκρίθηκε πως πρέπει να ξεκουραστούν πρώτα, να δειπνήσουν με τυρί και γλυκό άρτο κι έπειτα θα τους δείξει ο ίδιος προσωπικά τον Μάμα. Κατά τη διάρκεια του δείπνου πλησίαζαν τα άγρια θηλυκά ζώα για να αρμεχθούν από τον Άγιο, όπως κάθε σούρουπο. Μόλις τα είδαν οι στρατιώτες από το φόβο τους άφησαν το φαγητό τους και κατέφυγαν προς τον Μάμα για να προστατέψει. Εκείνος τους καθησύχασε αποκαλύπτοντάς την ταυτότητα του και τους διαβεβαίωσε πως θα τους ακολουθήσει.

Όταν οι ιπείς αναχώρησαν, ο Μάρτυρας βαστώντας τη ράβδο του και ανεβασμένος σε ένα από τα λιοντάρια του όρους, κρατώντας ένα αρνί στην αγκάλη του, κατευθύνθηκε προς την πόλη. Ο ηγεμόνας διέταξε να του φέρουν τον Μάμα, τον περιβόητο μάγο, μπροστά του, ούτως ώστε να τον ανακρίνει. Ο Μάμας ανταποκρινόμενος στην προσταγή τού επισήμανε πως δεν είναι μάγος, αλλά δούλος του αληθινού Θεού και του Βασιλιά του Επουράνιου. Τόνισε μάλιστα ότι με την επίκληση του Χριστού καθώς και με τη δύναμη του ζωοποιού Σταυρού ημέρευε τα άγρια ζώα και τα θηρία. Ο ηγεμόνας τότε τον προέτρειψε να θυσιάσει στα είδωλα, πριν βασανιστεί σκληρά και ανελέητα.

Ωστόσο, ο Μάμας του είπε ότι δε φοβάται τις απειλές του, μιας και ο Θεός Κύριος είναι βοηθός του. Τότε, ο Αλέξανδρος θύμωσε και αφού απευθύνθηκε στον Μάμα επικαλούμενος την ομορφιά του και τη νιότη τού είπε να αρνηθεί τον Χριστό. Πρόσταξε να τον κρεμάσουν σε ένα ξύλο και να του γδάρουν δυνατά τις σάρκες του με σιδερένια νύχια. Παρά ταύτα, ο Άγιος δεν αισθανόταν τα βάσανα. Μόνο κοίταζε με στραμμένο το βλέμμα στον Θεό και προσευχόταν να του δώσει υπομονή και δύναμη, προκειμένου να μη δειλιάσει. Έπειτα, διέταξε να του κομματιάσουν τα μέλη.

Παράλληλα, διέταξε να ανάψουν μεγάλη φωτιά, ενώ έβαλε τον Άγιο στη φυλακή για να τρομοκρατηθεί. Ο Μάμας όμως όχι μόνον δεν έχασε το θάρρος του, αλλά συνέχισε με περισσότερο ζήλο τον αγώνα του.

Στη φυλακή συνάντησε 40 χριστιανούς, οι οποίοι και ελευθερώθηκαν από τα δεσμά τους μετά από προσευχή του ίδιου. Εκείνος παρόλα ταύτα έμεινε κατάμονος στη φυλακή τρεφόμενος και ενισχυόμενος από Άγγελο Κυρίου. Έπειτα, και αφού ο Αλέξανδρος δεν έπεισε τον Μάμα να θυσιάσει στα είδωλα, διέταξε να τον ρίξουν στο καμίνι. Ύστερα, πρόσταξε τους στρατιώτες να μαζέψουν τα καμένα οστά για να μην τα πάρουν οι Χριστιανοί. Αλλά, οι στρατιώτες βρήκαν τον Άγιο ζωντανό και άθικτο από τις φλόγες να προσεύχεται και να δοξολογεί μεγαλόφωνα τον Κύριο. Εξοργισμένος καθώς ήταν ο Αλέξανδρος ρώτησε τον Άγιο αν είναι τόσο δυνατός μάγος. Ο Μάμας ανταποκρινόμενος του είπε ότι η χάρις του Αγίου Πνεύματος ενεργεί σ' αυτόν και τον σώζει. Ο Αλέξανδρος τότε διέταξε να ριχθεί στα άγρια θηρία να τον κατασπαράξουν. Μάταια όμως, διότι κανένα δεν τον πείραξε. Το πλήθος των ασεβών ειδωλολατρών άρπαξαν τότε πέτρες για να τον λιθοβολήσουν, δίχως αποτέλεσμα και πάλι. Ο Άγιος έμεινε αβλαβής. Ο Αλέξανδρος εξοργισμένος πλέον διέταξε έναν ανδρείο δέσμιο να θανατώσει χτυπώντας με μια τρίαινα την κοιλιά του Αγίου. Ο Άγιος ευχαρίστησε τον Θεό, Τον δόξασε, που τον αξίωσε να μαρτυρήσει για το όνομά Του. Παράλληλα, ζήτησε να μην τιμωρήσει αυτούς που τον βασάνισαν, αλλά να τους συγχωρήσει.

7. Η οσιακή του κοίμηση. Οι τιμές προς τον Άγιο.

Κοιμήθηκε ειρηνικά και γευόμενος τα αγαθά του Παραδείσου. Μαρτύρησε στις 2 Σεπτεμβρίου 275 μ.Χ. Το άγιο λείψανό του βρίσκεται σε περικαλλή ναό στην κωμόπολη Μόρφου της Κύπρου. Ο Άγιος τιμήθηκε από πλήθος Χριστιανών Ορθοδόξων ιδιαίτερος από τους αγροτικούς πληθυσμούς, ως καλός ποιμένας. Ο βίος του Αγίου Μάμαντος είναι ο λόγος που θεωρείται σήμερα ως προστάτης των υιοθετημένων τέκνων, αφού και αυτός έμεινε ορφανός από βρέφος και υιοθετήθηκε, αλλά και των βοσκών, διότι κατόρθωσε να δαμάσει όλα αυτά τα άγρια θηρία. Αναγνωρίστηκε, ως παιδομάρτυς από την Ορθόδοξη Εκκλησία και η μνήμη του τιμάται κάθε χρόνο στις 2 Σεπτεμβρίου.

B) Ο ΑΓΙΟΣ ΜΑΜΑΣ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΙΩΓΜΩΝ

Όπως γίνεται εμφανές από μία πρόχειρη ματιά στη περίληψη που προηγήθηκε και στα σχόλια που συνοδεύουν την μετάφραση παρακάτω, τα διάφορα επεισόδια από την ζωή και το μαρτύριο του Αγίου Μάμα, (πέρα από τις ρητορικές διανθίσεις υπό μορφή διαλόγων μεταξύ του Αγίου κυρίως και των δικαστών του) εντάσσονται εύκολα σε συγκεκριμένες ιστορικές εξελίξεις του 3^{ου} μ.Χ. αιώνα. Πιο συγκεκριμένα:

Το έτος 257/258,¹ ο αυτοκράτορας Βαλεριανός συνεχίζει μετά από διακοπή ετών το διωγμό του Δεκίου(249-251). Τότε έχουμε και την σύλληψη των Χριστιανών γονέων του Μάμα, Θεοδότου και Ρουφίνας, και την παραπομπή τους από την πατρίδα τους, την Γάγγρα της Παφλαγονίας, στην Καισάρεια της Καππαδοκίας όπου φυλακίζονται. Στην φυλακή στην οποία πιθανόν οδηγήθηκαν την περίοδο μεταξύ 257 και 260, έτος θανάτου του Βαλεριανού, γεννήθηκε ο Μάμας και πέθαναν και οι δύο γονείς του. Υιοθετημένος από την Ματρώνα (Αμμία στο κύριο όνομά της) ο Μάμας μεγαλώνει και μορφώνεται στην Καισάρεια, μέχρι που σε ηλικία 15 ετών, δηλαδή το έτος 272/273 ή 275, πεθαίνει η Ματρώνα και ο Μάμας την κληρονομεί. Από το σημείο αυτό ξεκινά η σύγκρουσή του με τις αρχές που διώκουν τους Χριστιανούς. Η δίκη του από τον αυτοκράτορα Αυρηλιανό στις Αιγές μπορεί να τοποθετηθεί το αργότερο το 273 διότι τότε μαρτυρείται η τελευταία παρουσία του αυτοκράτορα στην Ανατολή. Η θαυματουργή εμφάνιση του Αγγέλου ο οποίος τον σώζει από πνιγμό τον οδηγεί στο Αργαίον όρος. Εκεί είναι άγνωστο πόσο καιρό έμεινε, αλλά η επιστροφή, η τελική δίκη και ο μαρτυρικός του θάνατος συμβαίνουν το αργότερο μέσα στο έτος 275 και πριν το φθινόπωρο.² Συμπερασματικά ο Άγιος Μάμας γεννήθηκε στην Καισάρεια της Καππαδοκίας μεταξύ των ετών 257 και 260 και μαρτύρησε στο ίδιο μέρος μεταξύ των ετών 272 και 275.

¹Βλ. Μπουρδάρα, *Το δίκαιο...*, σελ. 32-34.

²Βλ. Μπουρδάρα, *ό.π.*, σελ. 35-36.

Γ) ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΙ Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΟΥ

Το κείμενο του *Βίου του Αγίου Μάμα* που αποτελεί αντικείμενο της παρούσης εργασίας είναι ένα από τα πολυάριθμα σωζόμενα κείμενα που αφηγούνται διάφορες εκδοχές του βίου και του μαρτυρίου του Αγίου. Στην *BHG* καταχωρίζονται τουλάχιστον δεκατρία κείμενα (*BHG* 1017z-1022), το πρωιμότερο από τα οποία (*BHG* 1017z) είναι ένα απόσπασμα του μαρτυρίου που σώζεται σε πάπυρο του πέμπτου με έκτο αιώνα (*passionis fragmentum papyraceum* = *papyr. Oxyrhynch.* 851). Το επόμενο χρονολογικά κείμενο θα πρέπει να είναι ένα προ-Μεταφραστικό μαρτύριο (*BHG* 1019) στο οποίο κατά πάσα πιθανότητα και με αρκετή χαλαρότητα βασίστηκε ο Συμεών ο Μεταφραστής για να συνθέσει το δικό του *Μαρτύριο* (*Passio a. Symeone Metaphrasta, BHG* 1018)³. Το κείμενο που εκδίδεται στην παρούσα μελέτη είναι το προ-Μεταφραστικό μαρτύριο στο οποίο έχει προστεθεί και ένας σύντομος πρόλογος (*BHG* 1019a). Ο συγγραφέας του είναι άγνωστος, και ο χαρακτηρισμός του ως προ-Μεταφραστικού τοποθετεί την σύνθεσή του πριν τον δέκατο αιώνα. Η πιθανότητα όμως το κείμενό μας να είναι μία από τις πρώιμες συντάξεις/παραλλαγές του κειμένου που σώζεται στο παπυρικό απόσπασμα (*BHG* 1017z) δεν πρέπει να αποκλειστεί για τον εξής λόγο: Ο Ehrhard παραθέτει το εκδιδόμενο από τους B. P. Grenfell – A. S. Hunt σπάραγμα από τον πάπυρο *Οξυρύγχου* 851 (= *BHG* 1017z) και το αντιπαραθέτει με ένα αντίστοιχο χωρίο από τον κώδικα *Vindobonensis historicus gr. 57*.⁴ Το χωρίο τόσο στο παπυρικό σπάραγμα όσο και στο χειρόγραφο *Vindob. hist. gr. 57* είναι σχεδόν ίδια, όπως είναι σχεδόν ίδιο και με το κείμενο που παραδίδεται στα χειρόγραφα *Cod. Sinait. gr. 497* (10^{ov}-11^{ov} αι.) και *Athon. Λαύρας* 426 (Δ 50) (του έτους 1039).⁵ Τα δύο αυτά χειρόγραφα παραδίδουν την εκδοχή *BHG* 1019c. Μία πρόχειρη σύγκριση του κειμένου μας με αυτό του *Cod. Sinait. gr. 497* οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το κείμενό μας (δηλ. το *BHG* 1019a) είναι ελαφρώς συντομευμένη εκδοχή του *BHG* 1019c. Σχετικό παράδειγμα:

BHG 1019a, παρ. 2: Ἦν δέ τις Ἀλέξανδρος πρῶτος τῆς πόλεως Γαγγρῶν, ᾧ ἦν γεγραμμένον παρὰ τοῦ ἡγεμόνος, ὥστε πάντας ἀναγκάζειν θύειν καὶ μιαιοφαγεῖν. Οὗτος δὲ πολλὰς βασάνους παρεῖχε τοῖς τῷ δόγματι αὐτοῦ μὴ πειθαρχοῦσι. Γνωστὸν

³Για την έκδοση αυτού του κειμένου βλ. Θ. Ἰωάννου, *Μνημεῖα ἀγιολογικά*, Βενετία 1884, σελ. 338-351. Για τον Συμεών Μεταφραστή βλ. τώρα St. Efthymiadis, “Hagiography from the ‘Dark Age’ to the Age of Symeon Metaphrastes (Eighth-Tenth Centuries)”, στο St. Efthymiadis (ed.), *The Ashgate Research Companion to Byzantine Hagiography, Vol. I: Periods and Places*, Farnham – Burlington VA 2011, σελ. 129-130.

⁴Ehrhard, *Überlieferung* I, σελ. 60.

⁵Ehrhard, *αυτόθι*, σελ. 349-350.

δὲ αὐτῷ ἐγένετο περὶ τοῦ Θεοδότου (H f. 25v) ὡς ἀναπείθοντος τοὺς ὄχλους μὴ πείθεσθαι τῷ δόγματι καίσαρος. Ἠρώτησε δὲ αὐτὸν ὁ Ἀλέξανδρος· «Τίς καλῆ», ὁ δὲ εἶπε· «Θεόδοτος».

BHG 1019c, *cod. Sinait. gr.* 497, fol. 13r: Ἀλέξανδρος δὲ τις πρῶτος τῆς πόλεως Γαγγρῶν, μιὰρὸς ὧν σφόδρα, ἀπεχθάνετο τοῖς χριστιανοῖς ἀναγκάζων θύειν γνοὺς δὲ περὶ τοῦ μακαρίου Θεοδότου, ὅτι χριστιανὸς ὧν διδάσκει τὸν λαὸν μὴ σέβειν τοὺς θεοὺς μὴδὲ πειθαρχεῖν τῷ δόγματι τοῦ καίσαρος, ἐκέλευσεν αὐτὸν συλληφθῆναι καὶ παραστήναι αὐτῷ· ὡς δὲ παρέστη, ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ Ἀλέξανδρος· τίς λέγει; ὁ δὲ ἔφη· Θεόδοτος

Και οἱ δύο παραπάνω εκδοχὲς δεν προσφέρουν πλήρες κείμενο, ωστόσο στο *BHG* 1019c υπάρχουν περισσότερες πληροφορίες και ἡ υπογραμμισμένη φράση παρουσιάζει πληρέστερο νόημα. Παραδείγματα ὅπως το παραπάνω μποροῦν ἀνετα να πολλαπλασιαστούν. Θα προτεῖναμε τὴν πιθανότητα το κείμενο που εκδίδουμε (καθὼς και το *BHG* 1019) να εἶναι μία ελαφρὰ συντομευμένη εκδοχὴ του παλαιότερου (πιθανόν ἀκόμη και 4^{ου} αἰώνα) κειμένου που αντιπροσωπεύεται ἀπὸ τις εκδοχὲς *BHG* 1017z, 1019c(και ἴσως 1019b), ἡ οποία μπορεί να ἐγινε οποτεδήποτε στην περίοδο ἀπὸ τον πέμπτο μέχρι τον ἑνάτο αἰώνα.

Το κείμενο που εκδίδεται στην παρούσα εργασία παραδίδεται ἀπὸ δύο χειρόγραφα: α) τον κώδικα *Bodleianus Holkhamianus* 15 (fol. 25 – 32) του ἐνδεκάτου αἰώνα και β) τον κώδικα *Parisinus graecus* 772 (fol. 509v – 516) του δέκατου πέμπτου αἰώνα. Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τα λάθη και τις παραλείψεις το δεύτερο χειρόγραφο πρέπει να εἶναι ἀπόγραφο του πρώτου ἢ και τα δύο να ἔχουν ἓνα κοινὸ πρότυπο.

Δ) ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ

a) *Oxoniensis Bodleianus Holkhamianus 15 (=H)*

Το χειρόγραφο αυτό χρονολογείται τον 11^ο αιώνα (2^ο μισό), είναι περγαμινό (fols 8r-180v) και χαρτώο (fols 1r-7v, και 181r-202v, που προστέθηκαν τον 14^ο με 15^ο αι.), διαστάσεων 35X25 εκατ. και αποτελείται από ii+204 φύλλα (folia). Είναι ένα Μηνολόγιο για τον μήνα Σεπτέμβριο, και, πιθανόν, προέρχεται από την Κρήτη.⁶ Περιέχει 26 κείμενα που καλύπτουν τις ημερομηνίες από πρώτης μέχρι 30^{ης} Σεπτεμβρίου. Το κείμενο κατανέμεται σε δύο στήλες με 33 αράδες η κάθε μία. Η γραφή είναι ευανάγνωστη και μόνο σε ορισμένα σημεία όπου το μελάνι έχει εκπέσει (ξεφτίσει, βλ. π.χ. το κάτω μέρος της δεύτερης στήλης στο fol. 28v) έχουν χαθεί γράμματα και συλλαβές, οι οποίες, όμως, είναι εύκολο να αποκατασταθούν. Η γραφή του χειρογράφου είναι μικρογράμματη με εμφάνιση, ωστόσο, και ελαχίστων κεφαλαίων αρχικών γραμμάτων εντός του κειμένου, όπως το T, με ελαφρώς κυματιστή την οριζόντια γραμμή ή το N. Ο τίτλος στο κάτω μέρος της πρώτης στήλης του fol. 25 είναι ερυθρογραφημένος και ο βίος χωρίζεται από το προηγούμενο κείμενο με διακοσμητική ερυθρογραφημένη ταινία. Αρχή παραγράφων/κεφαλαίων δηλώνεται με κεφαλαιογράμματος ερυθρογραφημένους χαρακτήρες οι οποίοι κρέμονται στο περιθώριο. Τα nomina sacra συντομογραφούνται (π.χ. θϛ, κϛ, πνι, ιϛχϛ) αν και όχι πολύ συχνά, όπως και οι λέξεις «και» (ως ς ή ως Κ) «ουρανός», «σωτηρία». Δεν εμφανίζονται όμως άλλες συντομογραφίες. Τα συχνότερα συμπλέγματα του χειρογράφου είναι: αγ, δι, ει, εξ, ες, εσπ, ετ, ευ, εχ, στ, κ.ά. Τα ορθογραφικά λάθη είναι αρκετά κυρίως ιωτακισμοί, σύγχυση ε με αι, ο με ω και τα αντίθετα, απλοποιήσεις διπλών συμφώνων, κλπ. Φαινόμενο πρόκλισης απαντάται σε αρκετές περιπτώσεις (π.χ. συνημίν) καθώς και χωρισμός σύνθετων λέξεων σε δύο (π.χ. πρόξελθών). Ο τονισμός και η έγκλιση παραβαίνουν σε αρκετά σημεία τους σήμερα αποδεκτούς κανόνες. Στα περιθώρια των περισσοτέρων φύλλων ακόμη και ανάμεσα στις στήλες υπάρχουν τίτλοι των κεφαλαίων γραμμένοι από δύο πολύ μεταγενέστερα χέρια (βλ. το κριτικό υπόμνημα). Τα σημεία στίξης που χρησιμοποιούνται είναι σε βαθμό υπερβολής η άνω τελεία, και πολύ λιγότερο το κόμμα.

⁶Περιγραφή και περιεχόμενα στην Ιστοσελίδα της Βοδληϊανής Βιβλιοθήκης της Οξφόρδης από τον Δ. Σκρέκα: https://medieval.bodleian.ox.ac.uk/catalog/manuscript_6136 (πρόσβαση 23/4/2019).

b) *Codex Parisinus Graecus 772 (= P)*

Το χειρόγραφο αυτό χρονολογείται στον 15^ο αιώνα, είναι χαρτώο, διαστάσεων 28X30 εκατ. και αποτελείται από 555 φύλλα (folia). Ο Ehrhard το έχει χαρακτηρίσει ως “vermischte Metaphrast, Panegyrik, Typus B, 2^{ος} Τόμος” και σώζει 75 κείμενα⁷. Στα περιεχόμενά του περιλαμβάνονται ομιλητικά (πανηγυρικά) και αγιολογικά κείμενα για την περίοδο από την Κυριακή του Τελώνου μέχρι την Κυριακή της Πεντηκοστής⁸. Το κείμενο πάνω στις σελίδες κατανέμεται σε δύο στήλες που, στα φύλλα που καλύπτουν το *Μαρτύριο Μάμαντος* τουλάχιστον, αποτελούνται από 34 αράδες η κάθε μία. Η γραφή του χειρογράφου είναι η μικρογράμματη με εμφάνιση, ωστόσο, και ελαχίστων κεφαλαίων αρχικών γραμμάτων, όπως το Γ, με ελαφρώς κυματιστή την οριζόντια γραμμή και σε άλλο σημείο, με δύο κάθετες μικρές γραμμές στα άκρα της οριζόντιας γραμμής του, το Γ με ελαφριά κλίση της οριζόντιας γραμμής του επίσης, το οποίο εντοπίζεται κεφαλαίο ακόμα και στο μέσο κάποιον λέξεων, (π.χ. ἀπολοΓοῦμαι), το Ε με φεγγαρόσχημη καμπύλη, το C (σ), άλλες φορές στο τέλος λέξεων κι άλλες ως αρχικό και τέλος, του Δ με ψηλή καμπύλη του δεξιού του άκρου προς τα αριστερά σαν να κρέμεται από κάπου, ενώ σε άλλα σημεία παρουσιάζεται μεγεθυμένο το υ, συνηθέστερα στην αρχή του στίχου ή και σε άλλες περιπτώσεις στο τέλος του. Τα γράμματα είναι όρθια ελαφρώς δεξιοκλινή μετρίου ακανόνιστου μεγέθους τηρώντας, κατά κύριο λόγο, οριζόντια ευθεία διάταξη. Γενικά είναι ευανάγνωστα με ελάχιστες εξαιρέσεις, πιθανόν λόγω ανωμαλιών στην επιφάνεια αντιγραφής. Ελάχιστα είναι και τα σημεία που υπάρχει σύμπτυξη γραμμάτων, ίσως λόγω βιασύνης, ενώ δεν λείπουν και κάποιες παραλείψεις γραμμάτων, ορισμένες απ’ τις οποίες έχουν συμπληρωθεί ή διορθωθεί. Τα nomina sacra συντομογραφούνται (π.χ. θῦ, κῦ, πνῖ, ἰῦχῦ), όπως και οι λέξεις «και» ως s, «ουρανός», «σωτηρία». Δεν εμφανίζονται όμως άλλες συντομογραφίες. Τα συχνότερα συμπλέγματα του χειρογράφου είναι : ην, σχ, σχο, υι, της, την, ει, σθ, στ, ρα, ρι, γΓ, ους, υς, σπ, εν, ερ, ца, κ.ά. Επιπλέον, σπανιότατα, γίνεται χρήση του υπογεγραμμένου ι. Τα κεφαλαία

⁷Βλ. Ehrhard, *Überlieferung* III, σελ. 307 και σημ. 1.

⁸Βλ. H. Omont, *Inventairesommairedesmanuscritsgracs de la Bibliothèque Nationale*, vol. I, Paris 1886, σελ. 138-140. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι περιέχονται λόγοι των Ιωάννη Χρυσοστόμου, Ιωάννη Δαμασκηνού, Ανδρέα Κρήτης, Σωφρονίου Ιεροσολύμων, Αναστασίου Σιναΐτη και άλλων. Το *Μαρτύριο του Αγίου Μάμα*, βρίσκεται προς το τέλος του χειρογράφου ανάμεσα σε μία ομάδα αγιολογικών κειμένων που ξεκινά στο fol. 493 με τον *Μεταφραστικό Βίο του Συμεών Στυλίτη (BHG 1682-1685k)* και τελειώνει fol. 554 με τον *Μαρτύριο των 40 Μαρτύρων της Σεβαστείας (BHG 1202)*. Για μια εξαιρετική απεικόνιση των περιεχομένων και παραπέρα βιβλιογραφία βλ. τώρα την Ιστοσελίδα ΠΙΝΑΚΕΣ (<https://pinakes.irht.cnrs.fr/notices/cote/50356/> ημερομ. πρόσβασης 21/4/2019).

αρχικά γράμματα, τα οποία έπρεπε να προστεθούν στο περιθώριο των στηλών του κειμένου, έχουν παραλειφθεί από τον ερυθρογράφο. Ενώ, τα σημεία στίξης που χρησιμοποιούνται είναι κυρίως η άνω τελεία, η τελεία και λιγότερο το κόμμα. Επιπρόσθετα, γίνεται χρήση των πνευμάτων και των τόνων της αρχαίας ελληνικής ως «στολίδια» του κειμένου. Όπως φαίνεται, το χειρόγραφο αυτό θα πρέπει να αντέγραψε το χειρόγραφο Η ή ένα κοινό με το Η αρχέτυπο. Τα ορθογραφικά λάθη είναι αρκετά κυρίως ιωτακισμοί, σύγχυση ε με αι, ο με ω και τα αντίθετα κλπ. Ο Ρ συμφωνεί γενικά με τον Η στον χωρισμό των κεφαλαίων. Ωστόσο τα σημεία που είχε αφήσει ο γραφέας για να συμπληρώσει ο ερυθρογράφος τελικά δεν συμπληρώθηκαν, έτσι από το κείμενό μας λείπει ο τίτλος και τα αρχικά κεφαλαία γράμματα κάποιων κεφαλαίων. Ο γραφέας ξεκινά το *Μαρτύριο* με τις τελευταίες επτά σειρές της δεύτερης στήλης στο fol. 509v, συνεχίζει με τα βιογραφικά στοιχεία του Αγίου Μάμαντος και καταλήγει στο μαρτύριό του. Κάποια σημεία του κειμένου είναι ελαφρώς δυσανάγνωστα λόγω της φθοράς από τον χρόνο ή από την υγρασία.

Ε) ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΕΚΔΟΣΗΣ – ΥΦΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Για την παρούσα έκδοση λαμβάνονται υπ' όψιν και τα δύο χειρόγραφα αλλά προτίμηση δίνεται στο Η ως το παλαιότερο και πληρέστερο (έστω και σε λέξεις ή μόρια) σε σχέση με το Ρ. Ορθογραφικά λάθη (όπως υποδείχθηκαν παραπάνω στην περιγραφή των χειρογράφων) διορθώνονται σιωπηλά και για τα δύο χειρόγραφα. Υπάρχουν περιπτώσεις που μη ορθογραφημένη λέξη του Η εμφανίζεται με την ορθή γραφή της στον Ρ, αλλά και το αντίστροφο. Ωστόσο η καταχώρισή τους θα επέκτεινε υπερβολικά το κριτικό υπόμνημα. Ο Ρ λαμβάνεται κυρίως υπ' όψιν στα σημεία που γράμματα ή λέξεις έχουν εκπέσει λόγω φθοράς από τον Η. Με ελάχιστες εξαιρέσεις, ακολουθήθηκε ο χωρισμός των παραγράφων/κεφαλαίων που υπάρχει στον Η (και είναι εμφανής αν και κάπως δύσκολα στον Ρ).

Το κείμενο φαίνεται ότι είναι γραμμένο από λόγιο συγγραφέα της πρώιμης ή μέσης Βυζαντινής περιόδου και το ύφος του κυμαίνεται από μέσο στα αφηγηματικά μέρη σε μέσο προς χαμηλό στα διαλογικά τμήματα.⁹ Ο λόγος σε αρκετά σημεία είναι μακροπερίοδος και στην δεύτερη παράγραφο εντύπωση κάνει ένας δωρικός τύπος (τόλμαν) που δείχνει τις λόγιες φιλοδοξίες του συγγραφέα. Παρά τις προσπάθειες του συγγραφέα για λογιότερο ύφος το κείμενο κινείται πολύ κοντά στο επίπεδο της Ελληνιστικής κοινής και ιδίως της βιβλικής γλώσσας με κάποιες επι λέξει παραθέσεις Βιβλικών χωρίων που ο συγγραφέας πιθανόν θυμόταν από μνήμης.

⁹Για τα επίπεδα του Βυζαντινού ύφους γραφής βλ. I. Ševčenko, “Levels of Style in Byzantine Literature”, *Jahrbuch der Österreichische Byzantinistik* 31/1 (1981), σελ. 289-312.

2) ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Βίος καὶ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Μάμαντος (BHG 1019a)

Sigla

- H *Bodleianus Holkhamianus* 15, fol. 25 – 32 (XI sec.)
P *Parisinus graecus* 772, fol. 509v – 516 (XV sec.)

(H fol. 25/Pf.509v) Μαρτύριον τοῦ ἁγίου μάρτυρος Μάμαντος

Κύριε εὐλόγησον

1.Τοὺς τῶν ἁγίων μαρτύρων πόνους, ἐκκλησίαν οἰκοδομοῦντες Θεοῦ καὶ πρὸς τὸν ὅμοιον τῆς/ φιλοχρίστου αὐτῶν πολιτείας ζῆλον τοὺς σπουδαίους ἔλκοντες, ἀναγκαίως τῷ τοῦ θεοῦ λαῷ ἀναγινώσκομεν καὶ μνήμης παντοίας ἀξιοῦμεν, ὅπως, καὶ νῦν τῇ θεωρίᾳ τῶν προηθληκότων ἐγκύπτοντες, ὠφελείας μεγίστης οἱ φιλομάρτυρες μεταλάβωσιν. Οὐ γὰρ μόνον Ἰουδαίοις ἐπιτέτραπται κηρύττειν τὰ κατὰ τοὺς *Ἄνανιαν, Ἀζαρίαν, καὶ Μισαήλ* κατορθώματα^α, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς δεῖ τῶν κατὰ διαφόρους καιροὺς τὸν αὐτὸν ἀγῶνα διηθληκότων μαρτύρων διαγορεύειν τὰ ἀνδραγαθήματα. Ἀρξώμεθα δὴ οὖν τῆς ἱστορίας, ἣν ἡμῖν σκοπὸς ἐστὶν ἐξηγήσασθαι.

^αΠρβλ. Μακκαβ. δ' 16.21 / Δαν. 1.11 κ.έπ.

Tit. *Vita et martyrium Mamantis* add. in margine dextera P, titulus Graece omissus in P

2. Ἄνὴρ τις ἦν κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν τῆς Παφλαγόνων χώρας ὀνόματι Θεόδοτος. Οὗτος ἔσχε γυναῖκα ὀνόματι Ῥουφῖναν, ἧσαν δὲ οἰκοῦντες ἐν τοῖς προαστίοις τῆς πόλεως, πάνυ εὐλαβεῖς καὶ χριστιανοὶ ὑπάρχοντες. Ἦν δὲ τις Ἀλέξανδρος πρῶτος τῆς πόλεως Γαγγρῶν, ὃς ἦν γεγραμμένον παρὰ τοῦ ἡγεμόνος, ὥστε πάντα ἀναγκάζειν θύειν καὶ μιαιοφαγεῖν. Οὗτος δὲ πολλὰς βασάνους παρεῖχε τοῖς τῷ δόγματι αὐτοῦ μὴ πειθαρχοῦσι. Γνωστὸν δὲ αὐτῷ ἐγένετο περὶ τοῦ Θεοδότου (H f. 25v) ὡς ἀναπειθόντος τοὺς ὄχλους μὴ πείθεσθαι τῷ δόγματι καίσαρος. Ἠρώτησε δὲ αὐτὸν ὁ Ἀλέξανδρος· «Τις καλῆ», ὃ δὲ εἶπε· «Θεόδοτος». Εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Ἀλέξανδρος. «Ποίαν τόλμαν ἔχεις ἀντιτάσσόμενος τῇ κελεύσει καίσαρος, ὅπερ σοὶ οὐκ ἔστι συμφέρον; Ἀλλὰ δεῖξον σε αὐτὸν νηφάλαιον καὶ σώφρονα καὶ προσελθὼν ἐν τῷ Σεραπίῳ θύσον, εἰδὲ μὴ γε καὶ ἄκοντά σε ποιήσω τοῦτο πρᾶξι». Ἀπεκρίθη Θεόδοτος· «Οὐ δύνασαί μοι βασάνους ἐπαγαγεῖν· εὐγενῆς γάρ εἰμι». Εἶπεν δὲ Ἀλέξανδρος· «Ποίας τύχης εἶ»; Θεόδοτος εἶπεν· «Κωδικέλλους ἔχω πατρικοὺς κοιαιστορος». Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος μὴ δυνάμενος ἀναγκάσαι αὐτὸν διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀξίας, εἶπεν αὐτῷ· «Θεόδοτε παραινῶ σοὶ μὴ ἀντιτάσσεσθαι καίσαρι, ἀλλ' ἐλθεῖν καὶ μεῖναι σὺν ἡμῖν. Εἰ δὲ μὴ βουληθῆς παραπέμπω σε τῷ ἡγεμόνι Φαύστῳ ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας». Θεόδοτος εἶπεν· «Εἰ καὶ παραπέμψεις με Φαύστῳ, τῷ ἡγεμόνι, οὐ δειλανδρίσω». Καὶ εὐθέως αὐτὸν παρέπεμψε ἐν Καισαρείᾳ, γράψας κατ' αὐτοῦ οὕτως· /«Παρέπεμψα¹ τῇ ἀρετῇ σου ἄνδρα ὅστις ἀπειθεῖ τῷ καίσαρος δόγματι καὶ ἀναπειθεῖ πλῆθος ἀνδρῶν, ὥστε μὴ θύειν τοῖς θεοῖς». Ἡ δὲ γυνὴ τοῦ Θεοδότου ἐν γαστρὶ ἔχουσα καὶ ἐγγίζουσα πρὸς τὸ τεκεῖν, ἠκολούθει τῷ ἀνδρὶ.

¹ση(μείωσαι) ἢ ἐπιστολὴ καίσαρος πρὸς φαῦστ(ον) ἡγεμόνα add. in marg. manu poster. H

3. Ἐλθόντων οὖν αὐτῶν ἐν τῇ Καισαρέων πόλει, μαθὼν τὰ περὶ αὐτοῦ Φαῦστος, καὶ ἀναγνοὺς τὴν ἀναφοράν, ἐκέλευσε τὸν Θεόδοτον ἀναληφθῆναι εἰς τὸ δεσμοτήριον, Ῥουφίνα δέ, ἡ γυνὴ αὐτοῦ, συνεισηλθεν αὐτῷ. Μόνων δὲ αὐτῶν ὄντων ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ, ἠΰξατο ὁ Θεόδοτος λέγων¹· «Κύριε, ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων^α, ὁ τοῦ ἀγαπητοῦ σου υἱοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πατήρ, εὐλογῶσε, ὅτι κατηξίωσάς με μὴ ἀρνήσασθαί σου τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον. Καὶ νῦν παρακαλῶ σε, κύριε ὁ Θεός, δεομένου μου ἐπάκουσον καὶ δός μοι τελειωθῆναι ἐν τούτοις τοῖς δεσμοῖς, ἅμα ἢ ἐδώρῃσω μοι γυναικί, καὶ εἰς τὸν ἐκεῖ κόσμον ἐλθεῖν καὶ εὐρεθῆναι σὺν τοῖς ἀγίοις σου καὶ ἡγαπημένοις. Καὶ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τῶν αἰκισμῶν τοῦ τυράννου». Καὶ ἅμα τοῦ παύσασθαι τὸν μακάριον Θεόδοτον τῆς εὐχῆς μετὰ καλοῦ ὕπνου ἐκοιμήθη^β. (H f. 26) Ἐν δὲ τῷ ἀναπαυθῆναι αὐτόν, ἡ γυνὴ αὐτοῦ Ῥουφίνα, ἰδοῦσα κοιμηθέντα τὸν ἄνδρα αὐτῆς, βαρέως ἐνέγκασα τὴν συμφορὰν, εὐθέως ἐκύησεν υἱόν. Καὶ ἐμβλέψασα τῷ σκηνώματι τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, καὶ τῷ παιδίῳ στενάξασα εἶπεν² «Κύριε ὁ Θεός μου, ὁ πλάσας τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὐάν^γ καὶ κελεύσας ἐν σῶμα εἶναι αὐτούς, κέλευσον καὶ ἐμὲ σὺν τῷ ἀνδρὶ μου τελειωθῆναι· τὸ γὰρ βρέφος πιστεύω ὅτι δύναται τῇ σῆ δυνάμει ζῆσαι». Εὐθέως δὲ περιπλεξαμένη τῷ σώματι τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς καὶ αὐτὴ μετὰ καλοῦ ὕπνου ἐκοιμήθη^{β, 3}.

^αΨαλμ. 58.6/79.5

^βΡωμανοῦ Μελωδοῦ *Cantica dubia*, ἐκδ. P. Maas – C.A. Trypanis, 85, stroph. 10.1

^γcf. Γένεσ. 4:2

¹εὐχὴ θεοδότου add. in marg. manu poster. H

²εὐχὴ τῆς γυναικὸς add. in marg. manu poster. H

³ὁ θάνατος ἀμφοτέρων add. in marg. alia manu poster. H

4. Ἦν δὲ τὸ παιδίον ἀναμέσον τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς κείμενον. Καὶ εὐθέως ἄγγελος κυρίου, νεωτερικῶ σχήματι, φαιδρῶς εἰσελθὼν πρὸς τινα, Ματρῶναν ὀνόματι, ἣτις ἦν εὐλαβῆς καὶ φοβουμένη τὸν κύριον, εἶπεν αὐτῇ· «Πορεύθητι καὶ αἴτησαι παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τὰ σώματα τῶν χριστιανῶν τῶν ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ. Καὶ τὸ βρέφος, ὃ εὐρήσεις ἀναμέσον αὐτῶν ἄρασα, ἀνάθρεψον αὐτὴ/εἰς υἰόν^α. Ἐκείνους δὲ κηδεύσεις καὶ ἀποθήσεις ἐν τόπῳ σεπτῷ». Καὶ εὐθέως ὁ ἄγγελος εἰρηκῶς ταῦτα ἀνεχώρησε. Σύντρομος δὲ γενομένη ἡ Ματρῶνα, ἐκάλεσε τὸν εὐνοῦχον αὐτῆς καὶ διηγήσατο αὐτῷ, ἄπερ ἤκουσε παρὰ τοῦ ἀγγέλου· ἦν δὲ ἡ Ματρῶνα χήρα μὴ ποιήσασα παιδίον. Ἀπέστειλε δὲ τὸν εὐνοῦχον αὐτῆς πρὸς τὸν ἡγεμόνα Φαῦστον λέγουσα¹. «Μίαν αἴτησίν μοι παράσχου». Παραγενόμενος δὲ ὁ εὐνοῦχος, εἶπε τῷ ἡγεμόνι. «Κύριε ἡγεμών, τάδε λέγει ἡ Ματρῶνα· μίαν αἴτησιν, ἣν περαιτοῦμέν σε παράσχου μοι. Οὓς γὰρ ἐκέλευσας χριστιανούς ἀναληφθῆναι ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ, οὗτοι τέλει τοῦ βίου ἐχρήσαντο. Διὸ κέλευσόν μοι τὰ σώματα αὐτῶν παραλαβοῦσα θάψαι». Εἶπεν δὲ ὁ ἡγεμών· «Ἴδού, ἔχεις ἐξουσίαν· ποίει ὃ θέλεις». Καὶ πορευθεὶς ὁ εὐνοῦχος εἶπεν τῇ Ματρῶνᾳ. Ἡ δὲ πορευθεῖσα ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ, τὸν μὲν Θεόδοτον καὶ τὴν Ῥουφῖναν πολυτελῶς κηδεύσασα, ἔθετο ἐν τῷ ἰδίῳ παραδείσῳ [ἔθετο]² ἐν τοῖς προαστείοις Καισαρείας, τὸ δὲ παιδίον ἄρασα ἀνεθρέψατο αὐτῇ (H f. 26v) εἰς υἰόν^α.

^αΠράξ. 7.12

¹αἴτη(σις) τοῦ σωμάτων αὐτῶν θάψαι παρὰ Φαύστου add. in marg. manu poster. H

²delevi

5. Πληρώσαντος δὲ τοῦ παιδίου τὸν ἐνιαυτὸν, βαστάσασα αὐτὸ ἡ Ματρῶνα ἐφίλησεν αὐτό. Τὸ δὲ παιδίον¹ ἀνοίξαν τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ μικρὸν ὑποψελλίσαν διὰ τὸ ἄναρθρον ἔτι τὴν γλῶτταν ἔχειν, εἶπε². «Μᾶ, μᾶ» ῥωμαία γλώσση, μητέρα ἐπικαλούμενος αὐτήν. Ἡ δὲ Ματρῶνα ποιήσασα ἄριστον πολυτελὲς καί, συγκαλεσαμένη τοὺς πρώτους τῶν πολιτῶν, ἠγαλλιάσατο μετ' αὐτῶν διὰ τὸ γενέσθαι πλήρες ἐνιαυτοῦ τὸ παιδίον. Τῇ δὲ τροφῷ πολλὰ χαρισαμένη ἀπέλυσεν αὐτήν. Εἶπεν δὲ Ἀττικός, ὁ πρῶτος τῆς πόλεως· «Ἀπιστῶ Ματρῶνα ἐν τῷ λέγειν σε τοῦτο τὸ παιδίον ἐνιαυτοῦ εἶναι· ἐγὼ γὰρ νομίζω ἤδη τὸν τετραετῆ χρόνον πεπληρωκέναι αὐτό». Εἶπεν δὲ ἡ Ματρῶνα· «Μὴ ἀπίστει, οὐ γὰρ ψεύδομαι, ἀλλὰ καὶ ἄλλο μεῖζον ἄκουσον. Διαλέκτῳ ῥωμαίων προσηγόρευσέ με τὸ παιδίον μητέρα». Ὁμοίως δὲ πάντες οἱ ἐν τῷ ἀρίστῳ εἶπον· «Ἔστω τὸ ὄνομα αὐτοῦ Μάμας». Μετὰ δὲ τὸ γενέσθαι αὐτὸν πενταετοῦς τοῦ χρόνου, τῷ μὲν χρόνῳ ἦν νή/πιος, τῷ δὲ εἶδει τοῦ μεγέθους ὡς δεκαετοῦς χρόνου, ἡ δὲ Ματρῶνα παρέδωκεν αὐτὸν εἰς διατριβήν. Ποιήσας δὲ μῆνας ἕξ, πάντας τοὺς ἐκεῖ παιδευομένους παρήλθεν ἐν τῇ φρονήσει, ὡς ἐπὶ πολὺ καὶ αὐτὸν τὸν διδάσκαλον ἐκπλήττεσθαι.

¹τὸν ἐνιαυτὸν... παιδίον add in marg. infer. P

²ὁ τοῦ παιδὸς πρῶτ(ος) λόγος πρὸς τὴν μητέρα. ση(μείωσαι) add. in marg. manu poster. H

6. Τοῖς οὖν χρόνοις τούτοις ἐπεφοίτησαν κατὰ παντὸς τόπου ἄρχοντες σταλέντες παρὰ καίσαρος, <ὡς>¹ προς τε τάχος αὐτοὶ πάντα ἄνθρωπον ἀναγκάζειν πρὸς τὸ θυσιάζειν τοῖς εἰδώλοις, τοὺς δὲ παραιτουμένους τὸ τοιοῦτον σέβας, αἰκίας καὶ θανάτῳ οἰκτίστῳ καθυποβάλλειν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν ταῖς διατριβαῖς παιδία σὺν τοῖς διδασκάλοις ἄγειν ἐπὶ τὴν θυσίαν· καθαρῶν γὰρ ὄντων τῶν παίδων εὐμενεστέρωσ τὴν αὐτῶν οἱ θεοὶ προσδέξοιντο θυσίαν. Ἦλθε δὲ ἐν Καισαρείᾳ, ὁ ἐπὶ τούτοις σταλείς ἄρχων, ὀνόματι Δημόκριτος, ἅπαντας ἀναγκάζων καθ' ἕκαστα τῶν λεχθέντων. Ὁ δὲ Μάμας παρήνει τοὺς συμφοιτητὰς λέγων· «Εἶπατέ μοι· τίνην θρησκείαν καὶ τὴν προσκύνησιν ἐποφείλετε; Οὐχὶ διὰ τοῦτο (H f. 27) τοῖς γράμμασιν ἐνασχολεῖσθε, ἵνα, σώφρονοι λογισμῷ χρησάμενοι δι' αὐτοῦ τὸν ὄντα Θεὸν ἀληθῶς, [ἐπίγνῶναι]² τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ θαλάσσης ποιητὴν καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτοῖς, ἐπιγνόντες, τοῦτον προσκυνῆτε καὶ τὰς ἐαυτῶν θυσιάζετε καρδίας τῷ διὰ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ ἡμῖν τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ἐπίγνωσιν παρεχομένῳ; Καὶ πῶς ἀπατᾶσθε εἰδώλοις ἀψύχοις τὴν θυσίαν προσάγοντες, τέχνης ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων ὑπάρχοντα, ἅπερ, ὡς ἄνθρωποι μὲν φαίνονται, καθόλου δὲ κωφὰ καὶ ἀναίσθητα τυγχάνουσιν. Ὅθεν παραινῶ ὑμῖν τῶν ἀκαθάρτων ἀπέχεσθαι θυσιῶν». Οὐδεὶς δὲ τῶν παίδων ἀντέλεγεν αὐτῷ, διὰ τὸ τὴν Ματρῶνα περιφανῆ τῆς Καισαρέων τυγχάνειν. Ὁ δὲ συνακολουθῶν αὐτῷ οἰκέτης ταῦτα πάντα τῇ Ματρῶνι διηγεῖτο καθ' ἡμέραν.

¹addidi

²delevi

7. Γενομένου δὲ αὐτοῦ πέντε καὶ δέκα ἐτῶν, ἡ Ματρῶνα τέλει τοῦ βίου ἐχρήσατο¹ πάντα τὸν πλοῦτον αὐτῆς τῷ Μάμαντι καταλείψασα. Εὐθύς δὲ διεβλήθη παρὰ τῶν συμφοιτητῶν ὁ Μάμας τῷ ἡγεμόνι, λεγόντων². «Ἔστι περὶ Ἀριστόδημον τὸν παιδοτρίβην τις, ὀνόματι Μάμας, ὅστις ἀναπείθει τοὺς νέους τῆς τῶν θεῶν προσκυνήσεως». Εὐθέως δὲ ὁ Δημόκριτος ἐκέλευσε παραστήναι τὸν Μάμαντα καὶ φησι πρὸς αὐτόν· «Διατί τῆ κελεύσει τοῦ καίσαρος τὰ ἐναντί ἀπεφρόνηκας, ἀλλὰ καὶ τοὺς συμφοιτητάς σου τὰ αὐτὰ πράττειν παραινεῖς;» Ὁ ἅγιος Μάμας εἶπεν· «Ἄπερ μοι ἐπερωτᾷς ταῦτα φρονῶ καὶ ποιῶ». Δημόκριτος εἶπεν· «Καὶ πῶς, νήπιος ὢν, τοιαύτην φήμην περὶκίσει, ὥστε μήτε σὲ πείθεσθαι, ἀλλὰ μὴν καὶ τοὺς λοιποὺς ἀνασεύειν μὴ ὑπέικειν τοῖς προστάγμασι τῶν αὐτοκρατόρων;» Ὁ ἅγιος Μάμας εἶπεν· «Ἔστω μοι ἡ φήμη αὕτη εἰς καύχημα αἰώνιον». Καὶ ὁ τύραννος ὑπολαβὼν, φησὶν· «Ἄρατε τοῦτο τὸ μειράκιον καὶ μετὰ κολακείας ἀπαγάγετε ἐν τῷ Σεραπίῳ καὶ πάντως θύσει. Ὅμοίως καὶ οἱ λοιποὶ παῖδες τοῦτον ἰδόντες τὸ αὐτὸ ποιήσουσιν». Ὁ δὲ ἅγιος Μάμας εἶπεν· «Ἵ δικαστά, ματαιολογεῖς ταῦτα διανοούμενος· οὐ φοβοῦμαι γάρ σου (H f. 27v) τὴν κέλευσιν, εὐγενῆς ὢν». Δημόκριτος εἶπεν· «Πείσθητί μοι, Μάμα, καλῶς παραινούντί σοι· φείδομαι γάρ σου, τῆς μὲν ἡλικίας τὸ νήπιον, τῆς δὲ φρονήσεως τὸ στερρόν τε καὶ σῶφρον. Ἀναφέρω δὲ τὰ περὶ σοῦ τῷ καίσαρι καὶ πολλῶν τιμῶν καὶ δωρεῶν εὐτυχῆσεις. Εἰ δὲ μὴ βούλει, γίνωσκε ὅτι τῷ δόγματι καίσαρος οὐχ ὑπέικων πικρῶς καὶ ἀνηλεῶς τοῦ ζῆν ἀπαλλαγῆση». Ὁ ἅγιος Μάμας εἶπε· «Γίνωσκε, Δημόκριτε, ὅτι σῶφρονα λογισμὸν ἔχοντα, οὐκ ἀντιστρέψεις με ταῖς ὑποσχέσεσιν, ἀλλ’ οὔτε τὸν καίσαρα πεφόβημαι, τῷ οὐρανίῳ βασιλεῖ συμμαχοῦντί μοι». Θυμοῦ δὲ πλησθεὶς ὁ Δημόκριτος, ἔφη· «Κατὰ τοῦ καίσαρος ἐβλασφήμησας; Πρὸς καίσαρά σε παραπέμψω». Σιδηρώσας οὖν αὐτόν <παρέπεμψεν>³ ἐν Αἰγαῖ τῇ πόλει, (ἐκεῖσε γὰρ διατρίβειν τότε τὸν καίσαρα συνέβη), γράψας ἐπιστολὴν περιέχουσαν οὕτως·

¹θάνατος Ματρώνης add. in marg. alia manu poster. H

²λεγόντων scripsi] λέγοντες HP // διαβολή τοῦ μάμαντος παρὰ τοῖς συμφοιτηταῖς πρὸς τ(ὸν) ἡγεμόνα add. in marg. manu poster. H

³addidi

8. «Πολλῶν¹ καὶ μεγίστων δωρεῶν ἐκ τῆς τῶν θεῶν εὐμενείας ἀπολαβόν, μέγιστε αὐτοκράτορ, καθ' ἑκάστην κέκρικας διὰ/πάντων τοῖς καθαρωτάτοις θεοῖς καθαρὰς προσφέρεσθαι θυσίας, ὅπως, ἐπὶ πλεῖον κράτιστος διατελῶν, τοῖς τε πολεμίοις ἀήττητος καὶ τοῖς ὑπηκόοις φαιδρότερος ἀναδειχθήσῃ. Ὅθεν κἀγὼ τὴν περιτοὺς θεοὺς εὐσέβειαν περὶ πολλοῦ τιθέμενος, τὸ παρὸν μειράκιον, Μάμαντα καλούμενον, ἀπηγορευκότατὸ περὶ τοὺς θεοὺς σέβας καὶ τὸ σὸν ἐν υβρίσαντα κράτος, δεσμήσας πέπομφα, ἵνα μὴ, βασανιζομένου αὐτοῦ παρ' ἐμοῦ, σύγχυσίς τις ἐν τῇ Καισαρέων γένηται· πάνυ γὰρ πλούσιος καὶ εὐγενέστατος ὑπάρχει. Ἐρρωσο». Ἐπιστάντος οὖν τοῦ Μάμαντος ἐν Αἰγαῖ τῇ πόλει, δι' ἕξ ἡμερῶν προσήγαγον αὐτὸν οἱ στρατιῶται τῷ βασιλεῖ. Καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἀναγνούς, ἐπιστραφεὶς πρὸς τὸν Μάμαντα, ἔφη. «Κατὰ μὲν τὴν δύναμιν τῆς ἀναφορᾶς, ὡς τὸ ἡμέτερον ἐνυβρίσαντα κράτος, ἀνεξέταστον ἔδει κολασθῆναί σε. Διὰ δὲ τὸ μειράκιόν σε εἶναι, ἀνεξικᾶκως τὰ κατὰ σὲ διατιθέμεθα. Οὐκοῦν, εἰσελθὼν (H f. 28) μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ Σεραπίῳ θῦσον τοῖς ἀμωμήτοις θεοῖς καὶ ἔση μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ παλατίῳ μου, πολλῆς τιμῆς κυριεύων». Ὁ ἅγιος Μάμας εἶπεν· «Ἡ τῶν προσκαίρων ἀπόλαυσις μεγίστης ζημίας ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τοῖς ποθήσασιν αὐτὴν γίνεται πρόξενος. Μὴ οὖν πρότεινε δωρεὰς ζημίας μοι προξένους. Γνωστὸν δε σοι ἔστω ὅτι ἀναισθήτοις καὶ ἀψύχοις εἰδώλοις Μάμας οὐ θύει, πλὴν τῷ ποιητῇ τῶν ἀπάντων, τῷ διὰ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ καὶ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας ὑποδείξαντι ἡμῖν. Τούτῳ προσκυνῶ καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύω, λατρείαν ἀληθινὴν καὶ ἀμώμητον».

¹ση(μείωσαι) ὅτε τὸν μάρτυρα ἐξέπεμψεν πρὸς καίσαρα ἐπιστολὴ add. in marg. manu poster. H

9. Θυμοῦ οὖν πλησθεῖς ὁ καῖσαρ, ἐκέλευσεν αὐτὸν σχοινίοις περιζωσθέντα τύπτεσθαι¹. Ἐπὶ πολὺ δὲ αὐτοῦ τοῖς βάκλοις κατακλωμένου, ὁ κῆρυξ ἐπεφώνει· «Μάμα θῦσον καὶ ζῆθι». Ὁ δὲ ἅγιος ἔφη· «ὦ ἀνάξιε τῆς καίσαρος προσηγορίας, ἀναισθητεῖς; Ἄντι ἀφθάρτου καὶ μακαρίας ζωῆς, φθαρτὴν καὶ ἀπολλυμένην μοι προξενεῖς; Γνῶθι οὖν ὅτι ματαιοπονεῖς σου τοὺς ὑπηρέτας· οὔτοι γὰρ ἠτόνησαν». Ὁ δὲ καῖσαρ ὡς δῆθεν ἀπατῶν αὐτόν, φησὶν· «ὦ Μάμα, θῦσον σχήματι μόνῳ καὶ ἀπαλλάγηθι τῆς τιμωρίας». Ὁ ἅγιος Μάμας εἶπεν· «Χάριν σοι ὁμολογεῖν κέκρικα, ὃ τύραννε· διὰ γὰρ τῆς βασάνου ταύτης ἀπετίναξας ἀπ’ ἐμοῦ τὴν ἐπικειμένην ἀγλὸν τῷ σώματί μου καὶ σώφρονα τὸν λογισμόν μου κατέστησας. Περιπεφρόνηκα οὖν τὰς βασάνους σου, κὰν ἄρα πλείστας τὰς τιμωρίας ἐπαγάγῃς μοι· στεφάνῳ γὰρ τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς κατὰ σοῦ νίκης κεκόσμηταί μου ἡ κορυφὴ ἀοράτως. Απόστηθι οὖν, παμμίαιρε ἐργάτα τῆς ἀνομίας ἀπ’ ἐμοῦ», φησὶν, «ἀπόστηθι· κύριος γὰρ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀντελάβετό μου καὶ οὐ καυχῆσεται πονηρία ἐν ἐμοί».

¹πρωτ(ον) ποιηὴ σχοινίων add. in marg. manu poster. H

10. Ταῦτα ἀκηκοὺς ὁ ἀλαζὼν τύραννος ἐκέλευσε λαμπάδα πυρὸς² κατὰ παντὸς τοῦ μαρτυρικοῦ ἐκείνου σώματος ἄγεσθαι, ἵνα, κατὰ μικρὸν ἐκδαπανωμένου αὐτοῦ ἀπορρήξῃ καὶ τὴν ψυχὴν. Τῶν οὖν λαμπάδων καιομένων, αὐτὸς μὲν ἄφλε(H f. 28v)κτος διεφυλάττετο, τὸ δὲ πῦρ ἐπιτηδῶν τὰς ὄψεις τῶν ὑπηρετούντων κατέφλεγε. Τότε ὁ καῖσαρ θυμομαχῶν, «Μὰ τοὺς ἀήττητους θεοὺς», ἔφη, «οὐ νικήσης με γοητεύων». Καὶ εὐθὺς ²προσέταξε λιθολευστῆσαι αὐτόν. Τῶν οὖν λιθαστῶν ἀτονησάντων, ἐδραῖος καὶ ἀκλινῆς ὁμάρτυς ἐδείκνυτο. Ἐφ' ᾧ, ἐκμανεῖς ὁ καῖσαρ πρὸς τὸν μάρτυρα: «Μὴ νομίσης», ἔφη, «ἐν τῇ σῆ πατρίδι τεθνάναι σε, νῆ τοὺς θεοὺς καὶ τὴν τούτων ἀήττητον δύναμιν, ποντοφόρητόν σε ποιήσω, ἵνα μὴ τὸ δύστηνόν σου σῶμα ταῖς γοητείαις εὐεργετεῖν νομισθῇ». Ὁ ἅγιος Μάμας πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο: «Μιαρωτάτη κεφαλὴ καὶ ἀναίσθητε, μιανοῖς θεοῖς σέβῃ ἐν σκότει διαπορεύομενος^α, κάμὲ σκότους ἐργάτην σπουδάζεις γενέσθαι; Ποίει ὃ θέλεις. Ἔστι³ τοιγαροῦν γῆ καὶ θάλασσα τοῦ παρ' ἐμοῦ λατρευομένου θεοῦ ἰσχύος καὶ δυνάμεως ἔργα. Τοίνυν κὰν ἐν γῆ με συγκλείσεις καὶ ἐν θαλάσῃ βυθίσεις, αὐτὸς ἀμφοτέρω ἐν δρακί κατέχει καὶ τὴν ψυχὴν πάντως εἰς χεῖρας/αὐτοῦ παραθήσομαι».

^αΨαλμ. 81.5/90.6

¹ση(μείωσαι) β' λαμπάδα πυρὸς add. in marg. manu poster. H

²γ' λιθολευστ(ῆσαι) add. in marg. manu poster. H

³ἔστι scripsi] ἔστω HP

11. Τότε θυμοῦ πλησθεῖς ὁ τύραννος ἐκέλευσε σφαῖραν μολυβδίνην¹ τῷ τραχήλῳ αὐτοῦ κρεμασθεῖσαν, μέσον τῆς ποντικῆς θαλάσσης ριφῆναι αὐτόν. Ἀπαγομένου δὲ αὐτοῦ, ἄγγελος κυρίου ἐν ἀστραπούσῃ μορφῇ ἐπιφανεῖς, τοὺς ἀπάγοντας αὐτὸν στρατιώτας ἐκδειματώσας, φυγάδας πεποίηκε. Καὶ ὁ ἅγιος μόνος ἀπολειφθεῖς, ἔψαλλεν οὕτως· «Οἱ ἐχθροί μου εἶπον κακά μοι· πότε ἀποθανεῖται καὶ τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ ἀπὸ γῆς ἀπολεῖται. ^ααὐτοὶ δὲ ἠσθένησαν καὶ ἔπεσον^β, καὶ τῷ ὀνόματι κυρίου ἤμυν ἄμην αὐτούς»^γ. Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ ἐπιφανεῖς ἄγγελος· «Πορεύθητι ἐν τῷ ὄρει τῷ μεγάλῳ, τὸ ἔγγιστα Καισαρείας· ἐκεῖ γάρ σοι ὄριστα ὁ στέφανος τῆς τελειώσεως»². Καὶ ὁ μὲν ἐν τῷ ὄρει ἐπορεύετο, οἱ δὲ στρατιῶται πρὸς τὸν καίσαρα ὑποστρέψαντες ἐξεῖπον τὰ συμβεβηκότα αὐτοῖς, τὴν τε τοῦ ἀγγέλου ὄπτασίαν, τὴν τε φυγὴν αὐτῶν καὶ κώφευσιν, καὶ τὴν τοῦ μάρτυρος ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν (H f. 29) ἀνάρρυσιν.

^αΨαλμ. 40.6

^βΨαλμ. 26.2

^γΨαλμ. 117.10/11/12

¹δ' σφαῖρα μολίβδ(ου) add. in marg. manu poster. H

²Ση(μείωσαι) ὅτε δι' ἀγγέλου ἐντολ(ῆς) [?] εἰς ὄρος ἀπῆλθεν add. in marg. manu poster. H

12. Ὁ δὲ ἅγιος Μάμας ἐν τῷ ὄρει ὄν, ἐδέετο τοῦ Θεοῦ, λέγων· «Κύριε, τι με ἐνταῦθα ἐκέλευσας ποιεῖν»; Καὶ εὐθέως ἔπεσε ῥάβδος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ φωνὴ πρὸς αὐτόν· «Μάμα, Μάμα δέξαι τὴν ῥάβδον ταύτην¹, καὶ ὃ ἐὰν ἐπικαλέσει με παράσχω σοι». Πατάξας δὲ τὴν ῥάβδον τῇ γῆ, ἐξῆλθεν ἀπ’ αὐτῆς εὐαγγέλιον· καὶ ἄρας αὐτὸ ἔφη· «Κύριε, τί με κελεύεις ἀπαγγέλλειν τὰ σὰ μυστήρια»; Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ κύριος· «Οἰκοδόμησον οἶκον καὶ ποίησον θυσιαστήριον, καὶ ἀποστελῶ σε οἷς δεῖ σε διαγγέλλειν ταῦτα». Ἐποίησε δὲ Μάμας καθὼς προσέταξεν αὐτῷ ὁ κύριος. Καὶ καθίσας ἐν μέσῳ τοῦ θυσιαστηρίου ἀπήγγειλε τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ. Καὶ εὐθέως προσῆλθον αὐτῷ τὰ ἄγρια ζῶα, καὶ ἀκούσαντα, ἔθηκαν τὰ γόνατα καὶ ἐπηκροῶντο καὶ ἠτένιζον εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ μετὰ τὴν γονυκλισίαν ἐπορεύοντο, ἀπέμενον δὲ καὶ αἱ θήλειαι αὐτῶν καὶ ἀλμέγων τὸ γάλα αὐτῶν² ἐποίει τυρούς· καὶ εἶπεν Μάμας πρὸς κύριον· «Τι με δεῖ/κύριε ποιεῖν τοὺς τυρούς τούτους»; Εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ κύριος· «Κάτελθε³ ἐπὶ τὴν πύλην τῆς Καισαρείας καὶ διάδος αὐτὰ πτωχοῖς καὶ ὀρφανοῖς καὶ χήραις».

¹ση(μείωσαι) ὅτε ραβδος αὐτῷ ἐδόθη καὶ εὐαγγέλι(ον) add. in marg. manu poster. H

²καὶ ἀλμέγων... αὐτῶν om. P

³ση(μείωσαι) περὶ τῶν τυρῶν add. in marg. manu poster. H

13. Ταῦτα οὖν τὰ παράδοξα ποιῶντος τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Μάμαντος, ἰδόντες αὐτὸν τινες τῶν ἀπίστων διέβαλον αὐτὸν Ἀλεξάνδρῳ τῷ ἡγεμόνι, ὃν ἦν ἀποστείλας ὁ καῖσαρ Ἀὐρηλιανὸς ἐν Καισαρείᾳ, λέγοντες ὅτι· «Ἔστι τις μάγος ὀνόματι Μάμας, ἐξιστῶν ταῖς μαγείαις αὐτοῦ τὰ ἄγρια ζῶα». Εὐθέως δὲ ὁ ἡγεμὼν ἀπέστειλεν ἰππεῖς ἐν τῷ ὄρει· συνέβη δὲ ὑπαντῆσαι αὐτὸν αὐτοῖς. Ἡρώτησαν δὲ αὐτὸν οἱ στρατιῶται¹. «Εἰ ἔστι ἐνταῦθά τις ὀνόματι Μάμας, ἀπάγγειλον ἡμῖν». Ὁ δὲ πρὸς αὐτούς· «Οὔτε ἀκήκοα ἢ οἶδά τινα Μάμαντα προσαγορευόμενον ἐν τοῖς ὄρεσι τούτοις. Ἄλλ' οὖν εἶπατέ μοι τίς ἢ χρεία τῆς ἀναζητήσεως αὐτοῦ». Οἱ δέ, «Κατηγορία», φησὶν, «ἐγένετο αὐτοῦ πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ὡς ὅτι μαγεύει καὶ ἐξιστᾷ τὰ ἄγρια ζῶα». Ὁ δὲ ἅγιος Μάμας εἶπε· «Παρακαλῶ καταλύσαι ὑμᾶς πρῶτον (H f. 29v) ἐν τῇ κέλλῃ μου, καὶ ἴσως οὐ μὴ ἀστοχήσητε τοῦ ζητουμένου». Ἀνακλιθέντων δὲ αὐτῶν, παρέθηκεν αὐτοῖς τυρὸν καὶ ἄρτον. Ἐν δὲ τῷ² ἐσθίειν αὐτούς, συνήχθησαν τὰ ἄγρια ζῶα. Ὁ δὲ εἰσελθὼν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ ἦν ἀναγινώσκων τὸ ἐπιδοθὲν αὐτῷ εὐαγγέλιον. Οἱ δὲ ἄνδρες, καταλιπόντες τοὺς ἵππους, ἔφυγον πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ. Εἶπεν δὲ Μάμας πρὸς αὐτούς· «Μὴ φοβεῖσθε, ἐγὼ γάρ εἰμι Μάμας, πρὸς ὃν ἐληλύθατε, καὶ εἰ βούλεσθε, μεθ' ὑμῶν πορεύσομαι ἕως καίσαρος». Οἱ δὲ πρὸς αὐτόν· «Ἡμεῖς ἀναγκάσαι σε οὐ τολμῶμεν». Ὁ δὲ πρὸς αὐτούς· «Πορεύεσθε ὑμεῖς, κἀγὼ δέ, τοῦ ἁγίου πνεύματος συνεργῶντός μοι, πορεύσομαι πρὸς καίσαρα». Οἱ δὲ στρατιῶται ἀκούσαντες, ἐπορεύθησαν ἐν τῇ πόλει. Εἶπε δὲ αὐτῷ ἄγγελος κυρίου· «Κάλεσον λέοντα ὅπως ἀναλώσει Ἰουδαίων παῖδας καὶ Ἑλλήνων».

¹περὶ τῶν στρατιωτῶν add. in marg. alia manu poster. H

²τῷ scripsi] τὸ HP

14. Στὰς δὲ ὁ Μάμας προσηύξατο οὕτως· «Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπίβλεπον ἐπὶ τὴν προσευχὴν τῶν δούλων σου καὶ ἀντιλαβοῦμαι ἐν ἡμέρᾳ ἀνάγκης,/ ὅτι πολλὰ διὰ σὲ παθεῖν ἔχω». Καὶ στραφεὶς εἶδε λέοντα παραγενόμενον ἐκ τῆς ἐρήμου. Καὶ λέγει αὐτῷ· «Ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, συμπορεύθητί μοι καὶ πάλιν ἐπανήκεις». Κατελθόντος δὲ αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει, εὔρε τοὺς στρατιώτας ἐκδεχομένους αὐτὸν πρὸς τὴν πύλιν. Ἰδόντες δὲ αὐτόν, προσέπεσον ἐν τοῖς ποσὶν αὐτοῦ λέγοντες· «Καλῶς ἐλήλυθας, δοῦλε τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου». Ἀπήγγειλαν δὲ τῷ ἡγεμόνι λέγοντες ὅτι· «Μάμας ἦκεν, ἀλλ' οὔτος οὔτε μάγος ἐστίν, οὔτε γόης». Καὶ ὁ ἡγεμὼν φησι πρὸς αὐτούς· «Πάντως εἰ μὴ δῶρα ἐξ αὐτοῦ ἐλάβετε, οὐκ ἂν τῆς σωτηρίας αὐτοῦ ἐπιμελῶς ἐφροντίζετε¹». Οἱ δὲ εἶπον· «Μηδαμῶς, κύριε ἡμῶν, μηδαμῶς ταῦτα περὶ ἡμῶν ὑπολάμβανε, ἀλλὰ μόνον ἠκούσαμεν αὐτοῦ ἐπικαλοῦντος τὸ ὄνομα Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ εὐθέως συνήχθησαν παντοδαπὰ ζῶα ἄγρια καὶ σὺν αὐτῷ ἦσαν εἰς προσευχὴν παριστάμενα. Τὰ οὖν παράδοξα ταῦτα θεασάμενοι, τούτου ἕνεκεν λέγομεν πρὸς σὲ μὴ εἶναι αὐτὸν γόητα. Ὅμως ἐπεὶ πρὸς (H f. 30) τὴν σὴν παρεγένετο θέαν, ὡς βούλει διάθου τὰ κατ' αὐτόν».

¹ἐφροντίζετε scripsi] φροντίζεται HP.

15. Τότε ὁ ἡγεμὼν φησιν πρὸς αὐτόν· «Σὺ εἶ Μάμας ὁ γόης»; Ὁ ἅγιος εἶπε· «Μάμας μὲν τῆ κλήσει εἰμι ἐγώ, γόης δὲ οὐδαμῶς, ἀλλὰ δοῦλος Θεοῦ». Καὶ ὁ ἡγεμὼν· «Πῶς οὖν μαγεύεις τὰ ἄλογα ζῶα»; Ὁ δὲ ἅγιος ἔφη· «Εἶπόν σοι, ὅτι *δοῦλος Θεοῦ ζῶντος*^α ἐγώ εἰμι, καὶ τὸ κατ' εἰκόνα φυλάττω ἀνεπιβούλευτον. Καὶ αὐτοῦ τὸ ὄνομα ἐαυτῷ κεκτημένος, οὐ μόνον ἀγρίων ζῴων κυριεύσω, ἀλλὰ καὶ οὓς σὺσέβεις δαίμονας εἰς παντελεῖ πτωσιν καὶ ἀφανισμόν παραδώσω». Ὁ δὲ ἡγεμὼν χολιάσας ἐπὶ τούτοις τοῖς ῥήμασιν, φησὶ πρὸς αὐτόν· «Πρὶν κακῶς ἀναλώσω σε, τούτῳ ἀπόκρισαι· ποίους συνεργοὺς ἢ βοηθοὺς κεκτημένος τῶν ἀλόγων ζῴων κυριεύεις»; Καὶ ὁ μάρτυς· «Ὁ Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὁ καὶ αὐτὰ τὰ ἄλογα ζῶα δημιουργήσας, αὐτὸς βοηθὸς καὶ συνεργὸς ἐμοὶ κατέστη, βασιλεῦ, ὑπὲρ οὔ, οὐ δέδοικα καὶ τὰς σὰς ἀπειλάς». Ὁ δὲ Ἀλέξανδρός φησὶ πρὸς αὐτόν·/ «Τάχα, Μάμα, ταῖς ὑπὸ σου μαγείαις θαρρῶν, καταφρονεῖς ἀπειλῶν, οὐ γὰρ δυνήσει καμὲ μαγεῦσαι». Ὁ ἅγιος Μάμας εἶπε· «Οὔτε τὰς ἀπειλάς σου δεδοικώς, ἀπολογοῦμαί σοι σήμερον περὶ τούτων, οὔτε τὴν σὴν εὐνοίαν ἐπισπάσασθαι βουλόμενος, ἀλλ' ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ ληρεῖν σε ὑπολαμβάνω». Ὁ ἡγεμὼν φησὶν· «Μὴ τέχναις λόγων καὶ ἀντιθέσεων χρῶν ταῦτα ἀποκρίνου, ἀλλὰ τὰ μυστήρια πάντα τῶν περιεργιῶν σου ἐν τάχει ἀπόκρισαι, ὧν ἐν τῷ ὄρει ἐποίησας».

^αΔαν Θεοδ. 6.21

16. Ὁ δὲ ἅγιος εἶπεν· «Ὅν τότε ἐπεκαλούμην Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ νῦν πεπαρησιασμένως ὁμολογῶν προσκυνῶ, καὶ νῦν καὶ ἀεὶ ἐπικαλέσομαι». Ὁ καῖσαρ εἶπε· «Μὰ τὴν ἐμοὶ προσφιλεῖ τύχην, ταῖς μαγείαις τεθάρρηκας». Ὁ δὲ ἅγιος· «Μὰ τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν, τῷ Χριστῷ μου τεθάρρηκα». Ὁ δὲ ἡγεμὼν ἔφη· «Ἦ Μάμα, λυποῦμαί σου τὸ νέον τῆς ἡλικίας, ἐλεῶ δὲ καὶ τοῦ κάλλους σου καὶ δακρῶν πλεῖστα περισσοῦ. Θῦσον οὖν τοῖς ἡμετέροις θεοῖς, ἕξαρνος δὲ τοῦ σοῦ Χριστοῦ γενοῦ, καὶ μὴ κολάσῃ κατατήξεις τὸ ἐπανθοῦν σοι τοῦ κάλλους». (H f. 30v) Ὁ δὲ ἅγιος εἶπεν· «Τὴν σὴν ψυχὴν θρήνει καὶ τὴν σὴν ἐπανάκλαιε¹ ἡλικίαν, διότι ὄλως ἐσκοτισμένος καὶ ζεζοφωμένος ὑπάρχεις. Περὶ ἐμοῦ δὲ ἤδη Θεὸς ἐδικαίωσε». Ἐπὶ τούτοις ὁ ἡγεμὼν, θυμοῦ πλησθεὶς, ἐπὶ ξύλου αὐτὸν κελεύει ἀναρτηθῆναι² καὶ ταῖς πλευραῖς αὐτοῦ ζέεσθαι. Καὶ ἦν ἰδεῖν ξένην τινὰ ὑπομονήν· ὥσπερ γὰρ ἄλλου πάσχοντος, ὁ μάρτυς οὗτος³ ὠρᾶτο· οὐδὲ γὰρ στεναγμὸς αὐτοῦ ἐξηκούετο, καὶ ὁ ἡγεμὼν· «Οὐδέπω ἦσθου τὰς βασάνους;» φησίν. Ὁ δὲ ἅγιος πρὸς οὐρανὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀτενίσας, «Ὁ Θεός», εἶπεν, «εὐχαριστῶ σοι, ὅτι με ἐνίσχυσας ἐπὶ τοῖς παθήμασι τούτοις». Ἐπιστραφεὶς δὲ πρὸς τὸν ἡγεμόνα· «Ἀνόητε, <διά>⁴ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας, ὥσπερ σὺ οὐκ αἰσθάνου τῆς τοιαύτης βασάνου, οὕτως οὐδὲ ἐγώ· ἐνδυναμοῦντα γὰρ ἔχω τὸν Θεόν».

α

¹ἐπανάκλαιε H] ὑπανάκλαιε P

²ἐπὶ ξύλου ἀνυρτήθη add. in marg. manu poster. H

³οὗτος scripsi] οὕτως HP.

⁴addidi

17. Καὶ ὁ ἡγεμὼν φησιν πρὸς τοὺς δημίους· «Ἄψασθε αὐτοῦ τοῖς ἔσωθεν τῶν μελῶν, ὅπως γινώσεται¹ τίνι ἀντίσταται, καὶ εἰ ὁ Θεὸς αὐτοῦ βοηθὸς αὐτοῦ πάρεστι». Καὶ ἦν ἰδεῖν ἐκλυομένων αὐτοῦ τῶν σαρκῶν καὶ καταθραυομένων· ἡ χύσις δὲ τοῦ αἵματος ὡς ποταμοῦ ῥέοντος συχνοῦ· καὶ φωνὴ γέγονεν ἐξ οὐρανοῦ πρὸς αὐτόν· «Ἀνδρίζου, Μάμα, καὶ ἴσχυε· ὁ γὰρ Χριστὸς ἄνωθεν προσεδέξατό σου τὴν μαρτυρίαν καὶ ἐν τάχει σε προσκαλέσεται εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ». Τινὲς δὲ τῶν ἐκεῖ ἐστώτων ἀκούσαντες τῆς γενομένης φωνῆς, ἐχάρησαν σφόδρα. Κατενεχθέντος δὲ τοῦ ἁγίου, ἐν τῇ εἰρκτῇ ἀπαχθῆναι ὁ ἡγεμὼν ἐκέλευσεν, μήπως χρονοτριβήσαντος αὐτοῦ ἐν τῇ εἰρκτῇ, καὶ ὑπὸ τῶν πληγῶν ὀδυνωμένου, ἀποστῆ τῆς οἰκείας πίστεως. Τῇ δὲ νυκτὶ ἐκείνῃ ἄγγελος κυρίου παραγίνεται πρὸς αὐτόν, θάρσους αὐτὸν ἐμπιπλῶν, καὶ τοὺς μώλωπας αὐτοῦ ἰώμενος, καὶ τροφὴν διδοὺς αὐτῷ. Καὶ μεθ' ἡμέρας πέντε ἐκέλευσεν ὁ ἡγεμὼν τῷ βήματι αὐτοῦ παραστῆναι τὸν μάρτυρα· καὶ φησιν πρὸς αὐτόν· «Οὐδὲ συμβουλεύοντί μοι πείθη μοι τοῦ ἀρνήσασθαι ὃν λέγεις Θεόν»; Ὁ δὲ ἅγιός φησιν πρὸς αὐτόν· «Ἐγὼ ἅπαξ καὶ πολλάκις εἶπόν σοι ὅτι χριστιανὸς εἶναι ὁμολογῶ. Τὸ δοκοῦν σοι οὖν τάχιον ποιήσον».

¹γινώσεται scripsi] γνώσει HP

18. Ὁ δὲ κάμινον ἀνάψαι προστάττει κατὰ τοῦ μάρτυρος, καὶ ἐν αὐτῇ βλη(H f. 31)θῆναι κελεύει. Οἱ δὲ δήμιοι παραλαβόντες αὐτὸν ἀπήγαγον, ὁ δὲ μάρτυς ηὔξατο οὕτως· «Κύριε ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου^α, ἐπάκουσόν μου τοῦ ἀμαρτωλοῦ καὶ παράσχου μοι δύναμιν ἐξ' ὑψους ἁγίου σου^β, ὅπως ἐν τῷ πυρὶ τούτῳ ἀκατάφλεκτος διέλθω· καὶ γνώτωσαν οἱ ἄγνωστοι οὗτοι, ὅτι σὺ εἶ ὁ μόνος Θεός, καὶ ἐν ἐμοὶ δείξεις πᾶσαν τὴν ἀγαθοσύνην σου, καὶ αἰνέσω σε διὰ παντὸς^γ εἰς τὸν αἰῶνα». Καὶ στὰς ἔμπροσθεν τῆς καμίνου καὶ κατασφραγισάμενος ἑαυτὸν, εἰσέδου ἐν αὐτῇ ἀτρέμας· ἔψαλλε δέ· «Καταβήτω ὡς δρόσος τὰ ῥήματά^δ σου, κύριε, καὶ ἀναψυχὴν μοι παράσχου». Καὶ εὐθὺς ἐμαράνθη ἡ φλόξ τῆς καμίνου καὶ ὁ ἅγιος ἦν ἐν μέσῳ αὐτῆς ἀγαλλιώμενος. Μετὰ οὖν τρεῖς ἡμέρας ἐκέλευσεν ὁ ἡγεμὼν ἀνεωχθῆναι τὴν κάμινον καὶ εἶ τι τῶν ὀστέων αὐτοῦ ὑπολέλειπται, πάλιν ἀνάψαι τὴν κάμινον πρὸς τὸ σποδιάσαι αὐτά. Παραγενόμενοι δὲ οἱ στρατιῶται καὶ ἀνοίξαντες τὴν κάμινον, εὔρον αὐτὸν ζῶντα καὶ ὑγιῆ, δοξάζοντα καὶ εὐλογοῦντα τὸν Θεόν. Ὑποστρέψαντες δὲ οἱ στρατιῶται πρὸς τὸν ἡγεμόνα λέγουσιν αὐτῷ· «Οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν μάγος, οὐδὲ γόης, ὡς σὺ δοκεῖς βασιλεῦ, ἀλλ' ὁ Θεός, ὃν αὐτὸς σέβει¹, μέγας ἐστίν».

^αΨαλμ. 87.2

^βΨαλμ. 101.20

^γΩδ. 12.15

^δ Δευτ. 32.2

¹σέβει scripsi] σέβη H P

19. Ἀκούσας δὲ ὁ ἡγεμὼν ταῦτα καὶ ὅτι ζῶντα καὶ ὑγιῆ αὐτὸν ἐθεάσαντο, ἐν ἀπορίᾳ ἦν καὶ ἐκέλευσεν ἀγαγεῖν αὐτὸν πρὸς αὐτόν, εἰτά φησι· «Τοσοῦτον αἱ γοητεῖαί σου ἴσχυσαν, ὥστε καὶ πυρὸς καταφρονεῖν; Εἶπε οὖν, τί ἐν τῷ ὄρει διατρίβων ἐποίεις καὶ τάχιον ἀπολύσω σε». Ὁ δὲ ἅγιος εἶπε· «Τοῦ ἁγίου πνεύματος συνεργοῦντός μοι, δυνάμεις μεγάλας ἐποίησα· συνήγοντο γὰρ τὰ ἄγρια ζῶα καὶ σὺν ἐμοὶ ἐδοξάζον τὸν Θεὸν τὸν παραγαγόντα αὐτὰ ἐκ μὴ ὄντων». Καὶ ὁ ἡγεμὼν φησι· «Πάντως ἐμάγευες ταῦτα». Ὁ δέ· «Μάγος οὐκ εἰμι, ὡς προεῖπόν σοι, οὐδὲ γόης, ἀλλὰ χριστιανὸς καὶ Χριστοῦ ὑπάρχω δοῦλος». Καὶ ὁ ἡγεμὼν· «Ἐχω κἀγὼ ζῶα καὶ ἐν αὐτοῖς σε ἀναλώσω». Ὁ δέ· «Τὸ δοκοῦν σοι, βασιλεῦ, ποίει». Ὁ δὲ ἡγεμὼν κελεύει τὸν ἅγιον προσαχθῆναι ἐν τῷ θεάτρῳ, καὶ ἄρκτον κατ’ αὐτοῦ ἀπολυθῆναι. Ἡ δέ, εὐθέως δραμοῦσα, προσκυλινδουμένη τοῖς ποσὶ τοῦ ἁγίου ἔμενεν. Εἶτα καὶ πάρδαλιν¹ ἀπολυθῆναι προστάττει. (H f. 31v) Ἡ δὲ δραμοῦσα τὸν ἰδρῶτα τῶν ποδῶν αὐτοῦ ἀπέλειχεν. Ὁ δὲ ἡγεμὼν ἀπορήσας ἐκέλευσε λέοντα παραστῆναι, ὃς ἄσιτος ἦν διαμείνας ὡς ἡμέρας εἴκοσι.² Ἦλθεν οὖν τὸ θηρίον μεγάλα³ βρῦχον· καὶ εἰσπηδήσας ἐν τῷ θεάτρῳ προσῆλθε τῷ ἁγίῳ προσηνεῖ⁴ τῷ σχήματι σαίνων τε καὶ προσπτυσσόμενος τῷ μακαρίῳ, καὶ ὡς δῆθεν συνομιλῶν αὐτῷ. Εἰσδραμὼν δὲ ὁ θῆρ ἐν ταῖς βαθμίσι διεσπάραξε πλῆθος πολὺ, Ἰουδαίων τε καὶ Ἑλλήνων, κατὰ τὴν τοῦ ἁγίου πρόρρησιν. Οὗτος γὰρ ἦν ὁ λέων, ὁ τῷ ἁγίῳ συνεισελθὼν ἐκ τοῦ ὄρους.

¹περὶ τῆς ἄρκτου καὶ παρδάλης add. in marg. alia manu poster. H

²περὶλέοντος add. in marg. alia manu poster. H

³μεγάλα H] μέγα P

⁴προσηνεῖ H (manu poster.)] προσκυνεῖ P

20. Ὁ δὲ ἡγεμὼν τοῦτο ἰδὼν, ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ θρόνου εἰς τὰ ἐνδότερα ᾤχετο, καὶ τοῦτο, ὡς οἶμαι, τοῦ μακαρίου τῷ θηρὶ ἐπιτρέψαντος μὴ ἄψασθαι τοῦ ἡγεμόνος. Ὁ δὲ ἅγιος ἐκέλευσε τῷ θηρίῳ ἡσύχως πορευθῆναι εἰς τὸν τόπον τὸν ἴδιον. Ὁ δέ, μετακαλεσάμενος τὸν μάρτυρα λέγει πρὸς αὐτόν· «Πείσθητί μοι κὰν σχήματι, καὶ προσελθὼν θῦσον σὺν ἡμῖν τοῖς θεοῖς· καὶ ἔση μεθ' ἡμῶν σὺν ἀπολαύων καὶ ἀξιώμασι καὶ πλούτῳ πολλοῦ». Ὁ δὲ ἅγιος· «Ἱερόσυλε σὺ καὶ αἰμοπότα, τι ἐκπειράζεις ἐμὲ τὸν τοῦ Θεοῦ δοῦλον, ἕξαρνον γενέσθαι τῆς αὐτοῦ καθαρᾶς καὶ ἀμωμήτου πίστεως; Πάντως ἤκουσας παρ' ἐμοῦ καὶ δις καὶ πολλάκις ὅτι τὸν Χριστόν μου οὐποτε ἕξαρνήσωμαι, οὔτε ἔργῳ, οὔτε λόγῳ, οὔτε σχήματι». Ὁ δὲ ἡγεμὼν πάλιν θυμοῦ πλησθεὶς, κελεύει πάλιν ἕτερον λέοντα εἰσενεχθῆναι τῷ μάρτυρι πάνυ ἀγριώτερον, ὅπως δι' αὐτοῦ ἀναλωθεῖ ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς. Ἀπολυθεὶς οὖν ὁ θῆρ ἐκεῖνος κατὰ τοῦ ἀγίου, δρομαίως εἰσῆλθε πρὸς αὐτόν. Ὁ δὲ τὰ ὅμοια ἦν ποιῶν καὶ προσηνῶς τῷ ἀγίῳ συνῆν. Οἱ δὲ ὄχλοι πολλὰ βρύχοντες κατὰ τοῦ μάρτυρος, εἶπον τῷ ἡγεμόνι· «Ἄρον τὸν λέοντα καὶ ἡμεῖς τὸν μάγον λιθολευστήσομεν». Βαλόντες οὖν πάντες λίθους ἐπ' αὐτόν, ἀλώβητος ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς διετηρεῖτο.

21. Ὁ δὲ ἡγεμὼν ἐξαπορηθεὶς παντάπασι, κελεύει τολμηρὸν στρατιώτην καὶ ξίφει κατὰ μέσου τῆς γαστρὸς αὐτοῦ κρουσθῆναι. Τούτου δὲ γενομένου καὶ τῶν ἐνδοσθίων τοῦ μάρτυρος ἐκρυομένων, (H f. 31) ἐπὶ ταῖς χερσὶν αὐτοῦ ταῦτα βαστάζων, ἐξῆλθε διὰ μέσου αὐτῶν ἔξω τῆς πόλεως ὡς ἀπὸ μιλίων δύο· καὶ καθίσας ἐπὶ πέτρας, ἠὺχαρίστησε τῷ Θεῷ. Ἦλθε δὲ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα αὐτῷ. «Ἐπανεπαύσατο ἐν σοὶ τὸ πνεῦμα^α τὸ ἅγιον καὶ ἄγγελοι ἐθαύμασαν τοὺς ἀγωνάς σου. Δεῦρο, λοιπόν, Μάμα εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου·^β νομίμως γὰρ ἤθλησας». Ὁ δὲ ἅγιος τὰ ὄμματα εἰς οὐρανὸν ἀνατείνας καί· «Κύριε, Κύριε, μὴ μνησθῆς αὐτοῖς», φησὶν, «τὴν ἁμαρτίαν, μηδὲ ἀποδώσεις αὐτοῖς ἀνθ' ὧν ἔδρασαν εἰς ἐμέ, ἀλλ' ἀνάπαυσόν μου τὴν ψυχὴν μετ' εἰρήνης ἐν σκηναῖς τῶν ἐκλεκτῶν σου». Καὶ ταῦτα εἰπόντος παρέδωκε τὸ πνεῦμα^γ τῷ Κυρίῳ. Ἐλθόντες δὲ φιλόχριστοι συνέστειλαν τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν τόπῳ ἐπισήμῳ, δευτέραν τότε τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς ἄγοντος, ἐπὶ Αὐρηλιανοῦ καίσαρος ἡγεμόνος δὲ Ἀλεξάνδρου, καθ' ἡμᾶς δὲ βασιλεύοντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

^αἈριθμ. 11.25

^βΜατθ. 25.22/23

^γἸωάν. 19.30

3) ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

1. Οικοδομώντας την εκκλησία του Θεού και προσελκύνοντας τους σπουδαίους/ευλαβείς προς όμοιο ζήλο του φιλοχρίστου τρόπου ζωής των Αγίων Μαρτύρων αναγκαστικά διαβάζουμε στον λαό του Θεού τους κόπους εκείνων (δηλαδή των μαρτύρων) και τους κρίνουμε άξιους, να τους θυμόμαστε με κάθε τρόπο, ούτως ώστε και τώρα, όσοι αγαπούν τους Μάρτυρες προσηλωμένοι στη θεωρία όσων αγωνίστηκαν στο παρελθόν να παίρνουν τη μεγαλύτερη δυνατή ωφέλεια. Διότι δεν είναι μόνο οι Ιουδαίοι στους οποίους έχει ανατεθεί/έχει επιτραπεί να κηρύττουν τα κατορθώματα τα σχετικά με τον Ανανία, τον Αζαρία και τον Μισαήλ,¹⁰ αλλά και εμείς πρέπει να διακηρύσσουμε τα ανδραγαθήματα των όσων αγωνίστηκαν/επιδόθηκαν σε διάφορους καιρούς στον ίδιο αγώνα. Ας αρχίσουμε λοιπόν την αφήγηση την οποία έχουμε σκοπό να εξιστορήσουμε

¹⁰Είναι τα ονόματα των «τριών παιδων εν καμίνω», Εβραίων νέων, οι οποίοι, κατά την Βαβυλώνιο αιχμαλωσία των Εβραίων, έγιναν δεκτοί στην αυλή του Ναβουχοδονόσορα για να εκπαιδευθούν με άλλους νέους της Βαβυλώνας. Όμως επειδή αρνήθηκαν να προσκυνήσουν την χρυσή εικόνα του Ναβουχοδονόσορα συνελήφθησαν και κλείστηκαν σε ένα καμίνι που έκαιγε. Παρά ταύτα οι ίδιοι παρέμειναν αβλαβείς και ο βασιλιάς τους ελευθέρωσε μετά από αυτό το θαύμα. Το θέμα είναι ιδιαίτερα δημοφιλές τόσο στην χριστιανική εικονογραφία όσο και στην υμνογραφία. Βλ. ΘΗΕ, τ. 11β, στήλ. 843-845, και ODB, σελ. 2081 (“Three Hebrews”).

2. Υπήρχε εκείνο τον καιρό στην Παφλαγονία¹¹ κάποιος άνδρας που λεγόταν Θεόδοτος, η γυναίκα του λεγόταν Ρουφίνα¹² και κατοικούσαν στα προάστια της πόλεως όντας πολύ ευλαβείς και χριστιανοί. Υπήρχε κάποιος Αλέξανδρος,¹³ διοικητής της πόλεως της Γάγγρας,¹⁴ στον οποίο ο ηγεμόνας είχε στείλει έγγραφη εντολή να αναγκάζει τους πάντες να θυσιάζουν (στους θεούς) και να τρώνε τα μολυσμένα από τις θυσίες σφάγια¹⁵. Εκείνος λοιπόν βασάνιζε σκληρά, όσους δεν πειθαρχούσαν στην απόφασή του και έμαθε ότι ο Θεόδοτος συμβούλευε τους όχλους να μην υπακούουν του Καίσαρα. Τον ρώτησε λοιπόν ο Αλέξανδρος: «Πώς λέγεσαι»; Και εκείνος είπε: «Θεόδοτος». Και ο Αλέξανδρος του είπε: «Πώς τολμάς και αντιτάσσεσαι στη διαταγή του Καίσαρα, πράγμα που δε σε συμφέρει;¹⁶ Όμως καλό είναι να φανείς νηφάλιος και σώφρονας και να παρουσιαστείς στο Σερατείο¹⁷ για να θυσιάσεις ειδάλλως θα σε υποχρεώσω να το κάνεις και χωρίς τη θέλησή σου». Ο Θεόδοτος αποκρίθηκε: «Δεν μπορείς να με βασανίσεις, διότι είμαι ευγενής.» Ο Αλέξανδρος, όμως, είπε: «Ποια είναι η κοινωνική σου θέση;» και ο Θεόδοτος απάντησε: «Έχω έγγραφα από τον πατέρα μου (που αποδεικνύουν) ότι είμαι κοιέστωρ¹⁸.» Ο Αλέξανδρος, επειδή δεν μπορούσε να τον

¹¹Περιοχή της βόρειας Μικράς Ασίας μεταξύ της Γαλατίας και του Ευξείνου Πόντου, βλ. ODB, σελ. 1579, "Paphlagonia".

¹²Άγνωστοι από άλλες πηγές.

¹³Άγνωστος από άλλες πηγές.

¹⁴Πρωτεύουσα-διοικητικό κέντρο της Παφλαγονίας, βλ. ODB, ό.π., βλ. επίσης TIB 9, *Paphlagonien*, σελ. 196-199 και κυρίως 197. Διοικητής της («πρωτος» στο αρχαίο κείμενο) θα πρέπει να ήταν πιθανόν ο διοικητής της επαρχίας που εκτελούσε και χρέη δικαστή, βλ. Μπουρδάρα, *Το δίκαιο...*, σελ. 65.

¹⁵Καθώς είναι γενικά δεκτό ότι ο Άγιος Μάμας γεννήθηκε γύρω στο 259/260, το γεγονός που περιγράφεται εδώ θα πρέπει να είναι ο διωγμός του Βαλεριανού. Το 257 και ενώ βρισκόταν στην Ανατολή (Αντιόχεια, Μικρά Ασία) εισήγαγε έναν νόμο με τα πρώτα του αντι-Χριστιανικά μέτρα, τα οποία εντάθηκαν το 258 με έναν δεύτερο νόμο. Βλ. Schmidt, Peter Lebrecht, Schottky, Martin (Pretzfeld), Letsch-Brunner, Silvia (Zürich) and Groß-Albenhausen, Kirsten (Frankfurt/Main), "Valerianus", in: *Brill's New Pauly*, Antiquity volumes edited by: Hubert Cancik and , Helmuth Schneider, English Edition by: Christine F. Salazar, Classical Tradition volumes edited by: Manfred Landfester, English Edition by: Francis G. Gentry. Consulted online on 31 May 2019 <http://dx.doi.org.proxy.eap.gr/10.1163/1574-9347_bnp_e1227120>. Το καθεστώς του διωγμού θα πρέπει να ακράτησε μέχρι τον θάνατο του Βαλεριανού το 260.

¹⁶Τυπικές ερωτήσεις με τις οποίες ξεκινά την εξέταση κατηγορουμένου Χριστιανού ο δικαστής, βλ. Μπουρδάρα, *Το δίκαιο...*, σελ. 73-74.

¹⁷Ναός του Σέραπη (Σεράπιδος), θεού της Ελληνιστικής περιόδου η λατρεία του οποίου επεκτείνεται στον Μεσογειακό χώρο κατά την Ρωμαϊκή περίοδο. Είναι γνωστό ότι εκτός από την Αλεξάνδρεια, υπήρχαν Σερατεία στην Εφεσο στην Μίλητο και την Πέργαμο, αλλά για την Γάγγρα ο βίος αυτός είναι η μόνη πηγή που γνωρίζουμε.

¹⁸Ρωμαϊκό αξίωμα το οποίο κατά την χρονική περίοδο που ζει ο Άγιος Μάμας δεν έχει τον ίδιο χαρακτήρα που είχε αρχικά στην Ρωμαϊκή κλίμακα των τίτλων και αξιωμάτων. Επιπλέον, έτσι όπως χρησιμοποιείται στο κείμενο του *Βίου* φαίνεται περισσότερο να περιγράφει κοινωνική τάξη παρά συγκεκριμένο αξίωμα. Την αυτοκρατορική περίοδο, πάντως, σε πόλεις εντός και εκτός της Ιταλίας δύο

υποχρεώσει (να θυσιάσει), διότι είχε υψηλό αξίωμα, του είπε: «Θεόδοτε, σε συμβουλεύω να μην αντιτίθεις στον Καίσαρα, αλλά να έρθεις και να μείνεις μαζί μας. Κι αν δε θελήσεις θα σε παραπέμψω στον ηγεμόνα στην Καισαρεία της Καππαδοκίας¹⁹, τον Φαύστο».²⁰ Και ο Θεόδοτος είπε: «Ακόμη κι αν με παραπέμψεις στον Φαύστο, τον ηγεμόνα, δεν πρόκειται να δειλιάσω.» Και αμέσως, ο Αλέξανδρος παρέπεμψε τον Θεόδοτο στην Καισαρεία γράφοντας εις βάρος του τα εξής: «Παρέπεμψα στην αρετή σου έναν άνδρα, ο οποίος αντιτάσσεται στο δόγμα/εντολή του Καίσαρα και πείθει πλήθος ανδρών να μη θυσιάζουν στους θεούς.» Η γυναίκα του Θεόδοτου που ήταν έγκυος και πλησίαζε να γεννήσει, ακολούθησε τον άνδρα της.

ή περισσότεροι κοιέστορες ήταν αξιωματούχοι υπεύθυνοι με την διαχείριση τοπικών οικονομικών θεμάτων, βλ. Kierdorf, Wilhelm (Cologne), “Quaestor”, in: *Brill's New Pauly*, Antiquity volumes edited by: Hubert Cancikand , Helmuth Schneider, English Edition by: Christine F. Salazar, Classical Tradition volumes edited by: Manfred Landfester, English Edition by: Francis G. Gentry. Consulted online on 31 May 2019 <http://dx.doi.org.proxy.eap.gr/10.1163/1574-9347_bnp_e1016830>.

¹⁹Διοικητικό κέντρο της Καππαδοκίας, (περιοχής στα Ανατολικά όρια της Ρωμαϊκής Μικράς Ασίας). Σημαντική πόλη και στους Βυζαντινούς χρόνους για την οποία βλ. TIB, *Kappadokien*, σελ. 193-196.

²⁰Πράγματι ο διοικητής της επαρχίας δεν είχε την εξουσία να επιβάλει την θανατική καταδίκη (δεν είχε το *ius gladii*) και παρέπεμπε τον Χριστιανό σε ανώτερο ιεραρχικά δικαστήριο. Βλ. Μπουρδάρη, *Το δίκαιο...*, σελ. 65. Το όνομα Φαύστος είναι άγνωστο από άλλες πηγές.

3. Όταν έφτασαν στην πόλη της Καισάρειας και ο Φάυστος έμαθε τα σχετικά με εκείνον και διάβασε την αναφορά, διέταξε να κλειστεί ο Θεόδοτος στη φυλακή.²¹ Η γυναίκα του, η Ρουφίνα, μπήκε στη φυλακή μαζί μ' αυτόν²² και καθώς ήταν μόνοι τους στο δεσμοκτήριο προσευχήθηκε ο Θεόδοτος λέγοντας: «Κύριε ο Θεός των Δυνάμεων ο πατέρας του αγαπητού Σου Υιού Ιησού Χριστού, Σε ευλογώ, ότι με αξίωσες να μην αρνηθώ το όνομά Σου το Άγιο και τώρα Σε παρακαλώ Κύριε και Θεέ να με ακούσεις, που Σε ικετεύω και να μου χαρίσεις το θάνατο σε τούτα τα δεσμά μαζί με τη γυναίκα που μου δώρισες για να μεταβούμε στον εκεί κόσμο και να βρεθούμε μαζί με τους Άγιους και αγαπημένους Σου. Και απάλλαξέ μας από τα βασανιστήρια του τυράννου.» Μόλις τελείωσε ο μακάριος Θεόδοτος την προσευχή πέθανε με ήσυχο θάνατο. Και καθώς αναπαύτηκε, η γυναίκα του, η Ρουφίνα, βλέποντας ότι ο άντρας της έχει πεθάνει, βαριά στεναχωρημένη από τη συμφορά, γέννησε αμέσως ένα γιο και κοιτάζοντας το σώμα του άνδρα της αναστέναξε προς το παιδί και είπε. «Κύριε ο Θεός μου που έπλασες τον Αδάμ και την Εύα και έδωσες εντολή εκείνοι να είναι ένα σώμα, δώσε εντολή να πεθάνω κι εγώ με τον άνδρα μου και διότι πιστεύω ότι το βρέφος με τη δύναμή σου μπορεί να ζήσει.» Και αμέσως αγκαλιάζοντας το σώμα του άνδρα της πέθανε και εκείνη με ήσυχο θάνατο.

²¹Για το θέμα της φυλάκισης όσων Χριστιανών κατά τους διωγμούς φυλακίζονταν, συνήθως μέχρι να διεξαχθεί η δίκη τους, κατά την διάρκειά της και μέχρι την εκτέλεση της ποινής, βλ. Μπουρδάρα, *Το δίκαιο...*, σελ. 113-116.

²²Για το ότι η σύζυγος μπορούσε να ακολουθήσει τον άντρα της στη φυλακή βλ. Μπουρδάρα, *ό.π.*, σελ. 121 (παραπομπή στο παρόν επεισόδιο).

4. Το βρέφος παρέμεινε ξαπλωμένο ανάμεσα στον πατέρα του και στη μητέρα του κι αμέσως Άγγελος Κυρίου με νεαρή μορφή εμφανίστηκε φωτεινός σε κάποια που λεγόταν Ματρώνα,²³ η οποία ήταν ευλαβική και είχε φόβο Θεού και της είπε: «Πήγαινε και ζήτησε από τον ηγεμόνα τα σώματα των χριστιανών, που βρίσκονται στη φυλακή και παίρνοντας το βρέφος, που θα βρεις ανάμεσά τους ανάθρεψέ το εσύ η ίδια σαν γιό σου και κείνους θα τους κηδέψεις και θα τους θάψεις σε ένα ιερό μέρος.» Ο Άγγελος αφού είπε αυτά, αμέσως αποχώρησε. Η Ματρώνα άρχισε να τρέμει και κάλεσε τον ευνούχο της και του διηγήθηκε αυτά που άκουσε από τον Άγγελο. Η Ματρώνα ήταν χήρα και δεν είχε κάνει παιδιά. Έστειλε τον ευνούχο της στον ηγεμόνα Φάυστο να πει: «Ικανοποίησε ένα αίτημά μου.» Πήγε, λοιπόν, ο ευνούχος και είπε στον ηγεμόνα: «Κύριε ηγεμόνα η Ματρώνα λέει τα εξής: ‘Σε παρακαλώ να ικανοποιήσεις ένα αίτημα μου. Οι χριστιανοί που έδωσες εντολή να κλειστούν στο δεσμοτήριο έχουν πεθάνει, γι’ αυτό δώσε μου την άδεια να παραλάβω τα σώματά τους και να τα θάψω’». Και ο ηγεμόνας είπε: «Έχεις την άδεια, κάνε ό,τι θέλεις.» Επιστρέφοντας ο ευνούχος τα μετέφερε στη Ματρώνα και εκείνη πήγε στο δεσμοτήριο και τον Θεόδοτο με τη Ρουφίνα τους κήδεψε με πολυτέλεια και τους έθαψε σε δικό της χωράφι στα προάστεια της Καισαρείας. Απ’ την άλλη πήρε το παιδί και το ανέθρεψε η ίδια σαν γιο της.

²³Άγνωστη από άλλες πηγές. Το όνομα Ματρώνα αν και εμφανίζεται ως κύριο όνομα (βλ. Αγ. Ματρώνα Πέργης, για παράδειγμα) στο κείμενό μας μπορεί να είναι απλή ένδειξη της υψηλότερης κοινωνικής της θέσης (Matrona στα Λατινικά σημαίνει «σεμνή – έντιμος γυνή, δέσποινα, οικοδέσποινα»). Στον μεταφραστικό βίο (BHG 1018) το όνομά της δίδεται ως Άμμια, και το Ματρώνα είναι το επώνυμό της, βλ. Ιωάννου, *Μνημεία...*, σελ. 340 και 341.

5. Όταν το παιδί έγινε ενός έτους, η Ματρώνα το πήρε στα χέρια της και το φίλησε και το παιδί άνοιξε το στόμα του και ψελλίζοντας με χαμηλή φωνή, διότι η γλώσσα του ήταν ακόμη άναρθρη, είπε: «μά μα» στα λατινικά αποκαλώντας την μητέρα. Η Ματρώνα ετοίμασε ένα πλούσιο γεύμα και αφού προσκάλεσε τους σημαντικότερους συμπολίτες γιόρτασε μαζί τους το γεγονός, ότι το παιδί είχε συμπληρώσει τον πρώτο χρόνο του και επιπλέον έδωσε πολλά στην παραμάνα και την απέλυσε. Ο Αττικός²⁴ ο πρώτος της πόλεως είπε: «Δεν μπορώ να πιστέψω τα λόγια σου Ματρώνα, ότι αυτό το παιδί είναι ενός έτους, εγώ νομίζω ότι ήδη έχει συμπληρώσει τα τέσσερα.» Και η Ματρώνα είπε: «Πίστεψέ με, διότι δε λέω ψέματα, αλλά άκουσε και κάτι άλλο ακόμα πιο σπουδαίο το παιδάκι με ονόμασε μητέρα στη ρωμαϊκή διάλεκτο.» Τότε όλοι μαζί όσοι βρίσκονταν στο γεύμα είπαν: «Ας είναι το όνομά του Μάμας.» Και όταν έγινε πέντε χρονών στην ηλικία ήταν νήπιο, αλλά στο μέγεθος φαινόταν σαν να ήταν δέκα χρονών. Και η Ματρώνα τον παρέδωσε (σε διδάσκαλο)²⁵ για να σπουδάσει. Αφού πέρασαν έξι μήνες, ξεπέρασε όλους τους εκεί συμμαθητές του σε φρόνηση. Έτσι που και ο ίδιος ο δάσκαλος να εκπλαγεί πολύ.²⁶

²⁴Άγνωστος από άλλες πηγές.

²⁵Αποδίδουμε με αυτό τον τρόπο την λέξη «διατριβή» του αρχαίου κειμένου. Σύμφωνα με τον Δημητράκο (λήμμα «Διατριβή 10») το νόημά της είναι επίσης «Φιλοσοφική Σχολή».

²⁶Για τις πρώιμες αρετές και προτερήματα του αγίου (πρόωρη ωριμότητα, σοφία, επιμέλεια στις σπουδές, κλπ.) καθώς και την παιδεία του ως κοινούς τόπους βλ. Pratsch, *Τοπος*, σελ. 90-93.

6. Εκείνα τα χρόνια εμφανίστηκαν σε όλους τους τόπους αξιωματούχοι που είχαν σταλεί από τον Καίσαρα με σκοπό να αναγκάσουν το γρηγορότερο δυνατόν κάθε άνθρωπο να θυσιάσει στα είδωλα και να υποβάλουν σε βασανιστήρια και φριχτό θάνατο όσους αρνούσαν μια τέτοια πράξη προσκύνησης.²⁷ Επιπλέον (ζητούσαν) να υποχρεωθούν να θυσιάσουν και τα παιδιά στα σχολεία μαζί με τους διδασκάλους, διότι τα παιδιά, όντας καθαρά, θα πρόσφεραν θυσία που θα γινόταν δεκτή πολύ πιο ευνοϊκή από τους θεούς. Έφτασε λοιπόν και στην Καισάρεια ο αξιωματούχος που είχε σταλεί γι' αυτό το σκοπό, ο οποίος λεγόταν Δημόκριτος²⁸ και υποχρέωνε τους πάντες να πράξουν σύμφωνα με όσα είπαμε. Ο Μάμας από την άλλη συμβούλευε τους συμφοιτητές του λέγοντας: «Πείτε μου σε ποιον οφείλετε/χρωστάτε σεβασμό και προσκύνηση; Δεν είναι αυτός ο λόγος για τον οποίο σπουδάζετε, δηλαδή, να σκέφτεστε με σώφρονα σκέψη και μ' αυτό τον τρόπο να αναγνωρίζετε στα αλήθεια τον πραγματικό Θεό; Ο οποίος είναι ο δημιουργός ουρανού, γης και θάλασσας και όσων υπάρχουν σ' αυτά και να τον προσκυνείτε και να θυσιάζετε τις καρδιές σας σε κείνον που μέσω του Μονογενούς Του Υιού προσφέρει σε μας τη σωτηρία και την επίγνωση. Και πως απατάσθε προσφέροντας θυσία σε άψυχα είδωλα που είναι έργα τέχνης ανθρώπων χεριών και τα οποία φαίνονται μεν ως άνθρωποι αλλά είναι εντελώς κωφά και αναίσθητα».²⁹ Και κανένας απ' τους συμμαθητές δεν τον αντιμιλούσε διότι η Ματρώνα ήταν απ' τις πιο επιφανείς γυναίκες της Καισάρειας. Απ' την άλλη, ο υπηρέτης που συνόδευε τον Μάμα ανέφερε όλα αυτά στη Ματρώνα κάθε μέρα.

²⁷Το πιθανότερο είναι ο διωγμός που αναφέρεται εδώ να είναι πάλι αυτός του Αυρηλιανού ο οποίος βασίλευσε την περίοδο 270-275.

²⁸Άγνωστος από άλλες πηγές.

²⁹Ο τρόπος που μιλά εδώ ο άγιος παρά το νεαρό της ηλικίας του υποβάλλει την ιδέα ότι ο συγγραφέας τον παρουσιάζει με στερεοτυπικό τρόπο έτσι ώστε να τον εντάσσει στον τόπο *puer sapiens* (για τον οποίο βλ. Pratsch, *Toros*, σελ. 90-92).

7. Κι όταν ο Μάμας έγινε δεκαπέντε ετών,³⁰ η Ματρώνα πέθανε και άφησε στον Μάμαντα όλον της τον πλούτο. Κι αμέσως ο Μάμας συκοφαντήθηκε από τους συμφοιτητές του, που είπαν στον ηγεμόνα: «Κοντά στον δάσκαλο τον Αριστόδημο, είναι κάποιος, που λέγεται Μάμας, ο οποίος αποτρέπει τους νέους από το να προσκυνούν τους θεούς».³¹ Κι αμέσως ο Δημόκριτος έδωσε εντολή να παρουσιαστεί ο Μάμας και του λέει: «Γιατί σκέφτεσαι τα αντίθετα απ' όσα διατάζει ο Καίσαρας και επιπλέον παρακινείς τους συμφοιτητές σου να κάνουν το ίδιο;» Και ο Άγιος Μάμας είπε: «Αυτά που με ρωτάς, αυτά πιστεύω και εφαρμόζω.» Και ο Δημόκριτος είπε: «Και πώς αν και είσαι μικρός στην ηλικία, έχεις τέτοια φήμη, ώστε ούτε εσύ να πείθεσαι, αλλά επιπλέον να ξεσηκώνεις και τους υπόλοιπους να μην υπακούουν τα προστάγματα των Αυτοκρατόρων;» Ο Άγιος Μάμας είπε: «Αυτή η φήμη ας είναι αιώνιο καύχημα μου.» Και ο τύραννος παίρνοντας τον λόγο είπε: «Πάρτε τούτο τον έφηβο και πηγαίνατέ τον με κολακείες στον Σεράπιο και με κάθε τρόπο θα θυσιάσει. Παρόμοια και οι υπόλοιποι νέοι βλέποντάς τον θα κάνουν το ίδιο.» Και ο Άγιος Μάμας είπε: «Κύριε Δικαστά, μιλάς άσκοπα βάζοντας με τον νου σου αυτά τα πράγματα. Γιατί δε φοβάμαι τη διαταγή σου μιας και είμαι ευγενής.» Ο Δημόκριτος είπε: «Άκουσέ με Μάμα καθώς σου δίνω καλές συμβουλές, γιατί λυπάμαι τη μικρή σου ηλικία, αλλά και τη σταθερότητα του χαρακτήρα σου και τη σωφροσύνη σου. Και θα αναφέρω στον Καίσαρα τα σχετικά με σένα για να έχεις την τύχη να αποκτήσεις πολλές τιμές και δώρα. Αν όμως δε θέλεις, να ξέρεις ότι θα στερηθείς τη ζωή με φριχτό και ανελέητο τρόπο ως ανυπότακτος στις αποφάσεις του Καίσαρα».³² Ο Άγιος Μάμας είπε: «Να ξέρεις Δημόκριτε ότι καθώς έχω σόφρονα σκέψη δεν πρόκειται να μεταπείσεις με τις υποσχέσεις και επιπλέον δε φοβάμαι τον Καίσαρα μιας και ο Ουράνιος Βασιλέας είναι σύμμαχος μου.» Και ο Δημόκριτος εξοργισμένος του είπε: «Βλαστήμησες εναντίον του Καίσαρα, θα σε παραπέμψω στον Καίσαρα.» Δένοντάς τον λοιπόν με σιδερένια δεσμά, τον

³⁰Εάν γεννήθηκε γύρω στο 259/260 θα πρέπει χρονολογικά να βρισκόμαστε στο έτος 274/275 δηλαδή στην βασιλεία του Αυρηλιανού.

³¹Για την καταγγελία από τρίτους ως αιτία σύλληψης των Χριστιανών βλ. Μπουρδάρα, *Το δίκαιο...*, σελ. 58-59.

³²Για την τακτική των δικαστών στην προσπάθειά τους να πείσουν τους Χριστιανούς να θυσιάσουν και αν όχι να τους καταδικάσουν, βλ. Μπουρδάρα, *Το δίκαιο...*, σελ. 74-75. Το ότι αυτή η τακτική δεν περιλάμβανε μόνο απειλές, αλλά και υποσχέσεις και κολακείες είναι φανερό από το παραπάνω χωρίο όπως και από άλλα χωρία στη συνέχεια του κειμένου μας.

έστειλε στην πόλη Αιγαί³³ (διότι εκεί έτυχε να διαμένει τότε ο Καίσαρας),³⁴γράφοντας ταυτόχρονα επιστολή με το εξής περιεχόμενο:

³³Πόλη της Κιλικίας γνωστή και ως Αιγαίαι, Αιγέαι, Άγιάσιν. Είναι παραθαλάσσια πόλη και βρίσκεται στη δυτική ακτή του κόλπου της Αλεξανδρέττας (το σημερινό Yumurtalik) κοντά στα σύνορα Τουρκίας-Συρίας. Βλ. TIB, *Kilikien und Isaurien*, σελ. 160-164. Το ενδιαφέρον είναι ότι η πληροφορία που παραδίδει το κείμενό δεν αποκλείεται να είναι ιστορικά ακριβής (έστω κατά προσέγγιση ενός ή δύο χρόνων) διότι το έτος 273 ο αυτοκράτορας Αυρηλιανός βρισκόταν στην Ανατολή εκστρατεύοντας κατά της Παλμύρας και της Αιγύπτου στα Ανατολικά εδάφη της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, βλ. Birley, A. R. (Düsseldorf) and Leppin, Hartmut (Hannover), "Aurelianus", in: *Brill's New Pauly*, Antiquity volumes edited by: Hubert Cancik and , Helmut Schneider, English Edition by: Christine F. Salazar, Classical Tradition volumes edited by: Manfred Landfester, English Edition by: Francis G. Gentry. Consulted online on 01 June 2019 <http://dx.doi.org.proxy.eap.gr/10.1163/1574-9347_bnp_e209060>.

³⁴Πάντως αυτός που συνδέεται άμεσα με την πόλη Αιγές είναι ο Βαλεριανός που ηττήθηκε από τον Πέρση αυτοκράτορα Σαπόρ Ι, ο οποίος το καλοκαίρι του 260 κατέλαβε τις Αιγές και συνέλαβε τον Βαλεριανό, (βλ. την σχετική παραπομπή παραπάνω σημ. 10).

8. «Έχοντας απολαύσει, μεγάλη Αυτοκράτορα, πολλές και τεράστιες δωρεές από την εύνοια των θεών/χάρη στην εύνοια των θεών αποφάσισες να προσφέρονται κάθε μέρα απ' όλους καθαρές θυσίες στους καθαρότερους θεούς, ούτως ώστε έχοντας ακόμα μεγαλύτερη δύναμη να είσαι αήττητος απέναντι στους εχθρούς και πιο αξιαγάπητος στους υπηκόους.³⁵ Έτσι λοιπόν κι εγώ θεωρώντας πολύ σπουδαία την ευσέβεια προς τους θεούς σου στέλνω δεμένο αυτόν τον νεαρό που λέγεται Μάμας και που απαρνείται τον σεβασμό προς τους θεούς προσβάλλοντας την εξουσία σου, ούτως ώστε να μη συμβεί κάποια ταραχή στην Καισαρεία, αν τον βασανίσω εγώ ο ίδιος, διότι είναι πολύ πλούσιος και ευγενής. Να είσαι καλά».³⁶ Όταν έφτασε λοιπόν ο Μάμας στην πόλη Αιγαί τον παρουσίασαν μετά από έξι μέρες οι στρατιώτες στον βασιλιά. Ο βασιλιάς διάβασε την επιστολή και στράφηκε στον Μάμαντα και του είπε: «Σύμφωνα με το περιεχόμενο της αναφοράς, ότι δηλαδή πρόσβαλες την εξουσία μου θα έπρεπε να σε τιμωρήσω χωρίς ανάκριση.³⁷ Αλλά επειδή είσαι έφηβος, δεν κρατάω καμία κακία εις βάρος σου. Το λοιπόν έλα μαζί μου στο Σεράπειο και θυσίασε στους τέλειους θεούς και θα μείνεις μαζί μου στο παλάτι μου απολαμβάνοντας μεγάλες τιμές.» Ο Άγιος Μάμας είπε: «Η απόλαυση των προσωρινών πραγμάτων για όσους την ποθούν γίνεται αιτία για τεράστια ζημιά στη μέλλουσα ζωή. Μη μου προτείνεις λοιπόν δωρεές που θα με ζημιώσουν. Και να ξέρεις ότι ο Μάμας δε θυσιάζει σε αναισθητα και άψυχα είδωλα, αλλά μόνο στο Δημιουργό των πάντων, ο οποίος μας έδειξε την οδό της σωτηρίας μέσω του Μονογενούς Υιού και Κυρίου ημών Ιησού Χριστού. Αυτόν προσκυνώ και μόνο Αυτόν λατρεύω με μια λατρεία αληθινή και αμεγάδιαστη και τέλεια».

³⁵Η φράση αυτή φαίνεται να απηχεί την βασική ιδεολογική αιτία στην οποία βασίστηκε ο διωγμός του Δεκίου και συνεχίστηκε με το ίδιο πνεύμα από τον Βαλεριανό και πιθανότατα και από τον Αυρηλιανό, δηλαδή την αποκατάσταση της ειρήνης των θεών (*pax deorum*) και της ενότητας της αυτοκρατορίας (η ενότητα φαίνεται να ήταν το κύριο μέλημα του Αυρηλιανού), βλ. Elvers, Karl-Ludwig (Bochum), Birley, A. R. (Düsseldorf) and Strothmann, Meret (Bochum), "Decius", in : *Brill's New Pauly*, Antiquity volumes edited by: Hubert Cancikand , Helmuth Schneider, English Edition by: Christine F. Salazar, Classical Tradition volumes edited by: Manfred Landfester, English Edition by: Francis G. Gentry. Consulted online on 31 May 2019 <http://dx.doi.org.proxy.eap.gr/10.1163/1574-9347_bnp_e312190>, βλ. επίσης Μπουρδάρα, *Το δίκαιο...*, σελ. 28.

³⁶Για την παραπομπή ειδικά ευγενών Ρωμαίων - Χριστιανών από τους διοικητές επαρχιών κατευθείαν στον αυτοκράτορα βλ. Μπουρδάρα, *Το δίκαιο...*, σελ. 65.

³⁷Πρόκειται για διαφορετική κατηγορία, που υπάγεται σε άλλες ποινικές διατάξεις του Ρωμαϊκού Δικαίου και η οποία όπως φαίνεται επισύρει κεφαλική ποινή (θάνατο ή εξορία, κλπ.). Ο Βαλεριανός την αγνοεί για να συγκεντρωθεί στην κατηγορία του Χριστιανισμού.

9. Ο Καίσαρας εξοργίστηκε και έδωσε εντολή να τον δέσουν με σχοινιά και να τον ξυλοκοπήσουν και ενώ αυτός δεχόταν χτυπήματα από ρόπαλα για πολλή ώρα ο κήρυκας του φώναζε: «Μάμα θυσίαζε και ζήσε.»³⁸ Και ο Άγιος είπε: «Ω ανάξιε Καίσαρα, είσαι αναισθητος, μου προσφέρεις φθαρτή και προσωρινή ζωή στη θέση της άφθαρτης και ευλογημένης; Να ξέρεις ότι μάταια ταλαιπωρείς τους υπηρέτες σου, διότι αυτοί έχουν κουραστεί.» Και ο Καίσαρας προσπαθώντας τάχα να τον εξαπατήσει του λέει: «Ω Μάμα προσποιήσου μόνο ότι θυσιάζεις και γλίτωσε από την τιμωρία.» Ο Άγιος είπε: «Τύραννε, νομίζω ότι θα σε ευγνωμονώ, διότι μ' αυτά τα βασανιστήρια, έδιωξες την ομίχλη που περιτριγύριζε το σώμα μου και έκανες τη σκέψη μου σώφρονα. Έτσι περιφρονώ τα βασανιστήρια σου ακόμη κι αν με φορτώσεις με περισσότερες τιμωρίες, διότι το κεφάλι μου το στολίζει αόρατα το στεφάνι της αθανασίας και της νίκης εναντίον σου. Χάσου, λοιπόν, βέβηλε εργάτη της ανομίας από μπροστά μου, χάσου, διότι ο Κύριος Ιησούς Χριστός με έχει πάρει κάτω από την προστασία του και η πονηριά δε θα καυχηθεί σε μένα.»

³⁸Για την χρήση βίας κατά την διάρκεια της δίκης βλ. Μπουρδάρα, *Το δίκαιο...*, σελ. 75

10. Ακούγοντας αυτά ο αλαζονικός τύραννος έδωσε εντολή να κάψουν όλο το μαρτυρικό του σώμα με δαδί φωτιάς, ούτως ώστε καθώς θα καίγεται αυτό λίγο – λίγο να καταλήξει να ξεψυχήσει. Αν και έκαιγαν τα δαδιά, εκείνος παρέμεινε χωρίς να φλογίζεται, ενώ η φωτιά πεταγόταν και έκαιγε τα πρόσωπα των δήμιων. Τότε ο Καίσαρας εξοργισμένος είπε: «Μα τους αήττητους θεούς δε θα με νικήσεις με τις μαγείες».³⁹ Κι αμέσως έδωσε εντολή να τον λιθοβολήσουν.⁴⁰ Αλλά οι λιθοβολητές κουράστηκαν και ο μάρτυρας φαινόταν σταθερός και απτόητος. Μπροστά σ' αυτό το γεγονός ο Καίσαρας τυφλωμένος από την οργή είπε στον μάρτυρα: «Μη νομίζεις ότι θα πεθάνεις στην πατρίδα σου. Μα τους θεούς και την ανίκητη δύναμή τους θα σε πνίξω στη θάλασσα⁴¹ για να μη θεωρηθεί ότι το ταλαίπωρό σου σώμα θα κάνει ευεργεσίες μέσω από μαγείες.» Ο Άγιος Μάμας του αποκρίθηκε: «Ασεβέστατε και αναίσθητε εσύ προσκυνάς βέβηλους θεούς, καθώς βαδίζεις στο σκοτάδι και προσπαθείς και μένα να με κάνεις υπηρέτη του σκοταδιού; Κάνε ό,τι θέλεις. Η γη όμως και η θάλασσα είναι έργα της δύναμής και της ικανότητάς του Θεού που λατρεύω εγώ. Το λοιπόν ακόμα κι αν με θάψεις στη γη κι αν με βυθίσεις στη θάλασσα, αυτός τα έχει και τα δύο στα χέρια του και θα παραδώσω την ψυχή μου στα χέρια του».

³⁹Το αδίκημα της μαγείας επέφερε βαρύτερες (συνήθως θανατική) ποινές ανεξαρτήτως κοινωνικής τάξεως του κατηγορουμένου, βλ. Μπουρδάρα, *Το δίκαιο...*, σελ. 80-81.

⁴⁰Για τον λιθοβολισμό βλ. Μπουρδάρα, ό.π. σελ. 104 και σημ. 179 για βιβλιογραφία.

⁴¹Τέτοιου είδους εκτέλεση ήταν δυνατόν να εφαρμοσθεί σε παραθαλάσσιες πόλεις (όπως εδώ οι Αιγές) ή σε πόλεις κοντά σε ποταμούς και λίμνες, βλ. Μπουρδάρα, ό.π., σελ. 100-103.

11. Τότε ο τύραννος γεμάτος θυμό έδωσε εντολή να κρεμάσουν μια σφαίρα από μόλυβδο στο σβέρκο του και να τον ρίξουν στη μέση του πελάγους.⁴² Και καθώς τον οδηγούσαν στο (πέλαγος), εμφανίστηκε Άγγελος Κυρίου, σε μορφή που άστραφτε, τρόμαξε τους στρατιώτες, που τον οδηγούσαν και τους έτρεψε σε φυγή. Ο Άγιος έχοντας μείνει μόνος έψαλε τα εξής: «Οι εχθροί μου μίλησαν άσχημα εις βάρος μου. Πότε θα πεθάνει και θα χαθεί η ανάμνηση του από τη γη, αλλά αυτοί ασθένησαν και έπεσαν και τους αντιμετώπισαν με το όνομά του Κυρίου.» Απ' την άλλη ο Άγγελος που εμφανίστηκε του είπε: «Πήγαινε στο Μεγάλο Όρος⁴³ που είναι πολύ κοντά στην Καισάρεια διότι εκεί σου έχει οριστεί ο στέφανος της τελειώσεως». Εκείνος λοιπόν πήγε στο όρος, ενώ οι στρατιώτες επέστρεψαν στον Καίσαρα και του είπαν όσα τους είχαν συμβεί, δηλαδή την οπτασία του αγγέλου, τη φυγή τους, την κώφωση τους και την απελευθέρωση του Μάρτυρα από τα χέρια τους.

⁴²Βλ, Μπουρδάρα, ό.π., σελ. 103.

⁴³Πρόκειται πιθανότατα για το Άργαϊον Όρος (ή Άργέας, Άργαϊοςβουνός, Άργέος), το οποίο είναι όντως το υψηλότερο ηφαιστειογενές όρος στην Μικρά Ασία, βλ. TIB, *Kappadokien*, σελ. 149.

12. Και ο Άγιος Μάμας, ενώ ήταν στο βουνό, παρακαλούσε τον Θεό λέγοντας: «Κύριε τι με διατάξεις να κάνω εδώ;» Και αμέσως έπεσε ένα ραβδί απ' τον ουρανό και φωνή που του έλεγε: « Μάμα, Μάμα δέξου αυτό το ραβδί και ό, τι μου ζητήσεις, θα στο προσφέρω.» (Ο Μάμας) χτύπησε το έδαφος με το ραβδί και βγήκε απ' το έδαφος ένα ευαγγέλιο. Ο Μάμας το σήκωσε και είπε: «Κύριε σε ποιον με διατάξεις να ανακοινώσω τα μυστήρια σου;» Και ο Κύριος του λέει: «Χτίσε εκκλησία και ετοίμασε θυσιαστήριο και θα σε στείλω σε εκείνους στους οποίους πρέπει να κηρύξεις αυτά (δηλαδή το ευαγγέλιο).» Και ο Μάμας έκανε, όπως τον διέταξε ο Κύριος. Και καθισμένος στη μέση του ιερού (ναού) κήρυσσε τα μυστήρια του Θεού. Και αμέσως πήγαν κοντά του άγρια ζώα και ακούγοντας γονάτισαν και τον άκουγαν με προσοχή κοιτάζοντας στον ουρανό.⁴⁴ Μετά την γονυκλισία έφευγαν, αλλά παρέμεναν τα θηλυκά ζώα και αρμέγοντας το γάλα τους έφτιαχνε τυριά. Και ο Μάμας είπε στον Κύριο: «Τι πρέπει να κάνω Κύριε μ' αυτά τα τυριά;» Και ο Κύριος του είπε: «Κατέβα στην πόλη της Καισάρειας και μοίρασε τα στους φτωχούς, στα ορφανά και στις χήρες.»

⁴⁴Για την επιρροή των αγίων πάνω στα άγρια ζώα βλ. Pratsch, *Toros*, σελ. 286-289.

13. Ενώ έκανε, λοιπόν, όλα αυτά τα θαύματα ο δούλος του Θεού ο Μάμας και κάποιοι από τους άπιστους τον είδαν και τον συκοφάντησαν στον Αλέξανδρο⁴⁵ τον ηγεμόνα (τον οποίο είχε στείλει ο Καίσαρας Αυρηλιανός στην Καισάρεια) λέγοντας ότι: «Υπάρχει κάποιος μάγος, στο όνομα Μάμας, ο οποίος με τις μαγείες του ξεσηκώνει τα άγρια ζώα.» Και αμέσως ο ηγεμόνας έστειλε ιππείς στο βουνό, οι οποίοι έτυχε να συναντήσουν τον Μάμα. Και οι στρατιώτες τον ρώτησαν: «Εάν υπάρχει εδώ κάποιος με το όνομα Μάμας να μας το αναγγείλεις.» Και εκείνος τους απάντησε: «Ούτε άκουσα, ούτε ξέρω κανένα με το όνομα Μάμαντα σε τούτα εδώ τα βουνά. Αλλά, λοιπόν, πέστε μου για ποια ανάγκη τον ψάχνετε;» και εκείνοι είπαν: «Κατηγορήθηκε στον ηγεμόνα της επαρχίας αυτής ότι μαγεύει και ξεσηκώνει τα άγρια ζώα.» Και ο Άγιος Μάμας είπε: «Σας παρακαλώ πρώτα να έρθετε, να καθίσετε στο κελί μου και ίσως να βρείτε αυτό που ζητάτε.» Και εκείνοι ξάπλωσαν και τους πρόσφερε τυρί και ψωμί. Και ενώ έτρωγαν μαζεύτηκαν τα άγρια ζώα. Ο Μάμας μπήκε στο ιερό και άρχισε να διαβάζει το ευαγγέλιο που το είχε δοθεί. Απ' την άλλη οι άντρες εγκατέλειψαν τα άρματα και κατέφυγαν κοντά του στο ιερό. Και ο Μάμας τους είπε: «Μη φοβάστε, γιατί εγώ είμαι ο Μάμας για τον οποίο ήρθατε εδώ και αν θέλετε θα πορευτώ μαζί σας μέχρι τον Καίσαρα.» Και εκείνοι του είπαν: «Εμείς δεν τολμάμε να σε αναγκάσουμε.» Και εκείνος τους απάντησε: «Προχωρήστε εσείς κι εγώ με τη βοήθεια του Αγίου Πνεύματος θα πάω στον Καίσαρα.» Οι στρατιώτες όταν τον άκουσαν, ξεκίνησαν για την πόλη. Και Άγγελος Κυρίου είπε στον Μάμα: «Κάλεσε ένα λιοντάρι να σκοτώσει Ιουδαίους και Έλληνες.»

⁴⁵Άγνωστος από άλλες πηγές.

14. Και ο Μάμας στάθηκε και προσευχήθηκε ως εξής: «Κύριε ο Θεός μου ρίξε το βλέμμα σου στην προσευχή των δούλων σου και προστάτεψέ με την ημέρα της ανάγκης, διότι για χάρη σου θα πάθω πολλά.» Και στρέφοντας το βλέμμα του είδε ένα λιοντάρι, που είχε έρθει από την έρημο. Και του λέει: «Στο όνομα του Κυρίου Ιησού Χριστού έλα μαζί μου και μετά πάλι επιστρέφεις.» Και όταν κατέβηκε στην πόλη, βρήκε τους στρατιώτες να τον περιμένουν κοντά στην πόλη. Βλέποντας τον έπεσαν στα πόδια του λέγοντας: «Καλώς όρισες δούλε του Θεού του Υψίστου.» Και ανακοίνωσαν την άφιξη του στον ηγεμόνα λέγοντας ότι: «Έφτασε ο Μάμας, ωστόσο δεν είναι μάγος ή γητευτής.» Και ο ηγεμόνας τους λέει: « Πάντως, αν δεν είχατε πάρει δώρα από εκείνον, δε θα φροντίζατε με επιμέλεια για τη σωτηρία του.» Και εκείνοι είπαν: «Κύριε μας, μη σκέφτεσαι καθόλου τέτοια πράγματα για εμάς. Ακούσαμε μόνο εκείνον να επικαλείται το όνομα του Ιησού Χριστού και αμέσως μαζεύτηκαν κάθε είδους άγρια ζώα, κάθισαν μαζί του και προσεύχονταν.Και έχοντας δει αυτά τα παράξενα γι' αυτό σου λέμε ότι δεν είναι μάγος. Όμως, επειδή παρουσιάστηκε μπροστά σου, εσύ ρύθμισε τα σχετικά μ' αυτόν, όπως θέλεις.»

15. Τότε ο ηγεμόνας του λέει: «Εσύ είσαι ο Μάμας ο μάγος;» Και ο Άγιος είπε: «Σου είπα ότι εγώ είμαι δούλος του ζωντανού Θεού. Και φυλάω απείραχτο το *κατ' εικόνα*. Και έχοντας πάνω μου το όνομα του δε θα κυριαρχώ μόνο πάνω, αλλά και τους δαίμονες που σέβεσαι/προσκυνάς, θα τους παραδώσω σε ολοκληρωτική καταστροφή και αφανισμό.» Και ο ηγεμόνας εξοργισμένος μ' αυτά τα λόγια του λέει: «Πριν σε θανατώσω με το χειρότερο τρόπο, απάντησέ μου στο εξής: «Ποιους βοηθούς και συνεργάτες έχεις και κυριαρχείς πάνω στα ζώα που δεν έχουν λογική;» Και ο Μάρτυρας: «Ο Θεός του ουρανού και της γης, αυτός που δημιούργησε αυτά τα άλογα ζώα, ο ίδιος έγινε βοηθός και συνεργάτης μου, ω βασιλιά, και για χάρη του δε φοβάμαι και τις απειλές σου.» Και ο Αλέξανδρος του λέει: «Απ' ότι φαίνεται Μάμα έχεις εμπιστοσύνη στις μαγείες σου και με περιφρονείς απειλώντας, αλλά δε θα μπορέσεις να με μαγέψεις και μένα.» Και ο Άγιος Μάμας είπε: «Ούτε, γιατί φοβάμαι τις απειλές σου, απολογούμαι σε σένα σήμερα γι' αυτά και ούτε θέλω να σε προσελκύσω την εύνοιά σου, αλλά με τη δύναμη που μου δίνει ο Χριστός θεωρώ ότι λες ανοησίες.» Ο ηγεμόνας του λέει: «Μη δίνεις αυτή την απάντηση χρησιμοποιώντας την τέχνη του λόγου και τις αντιπαραθέσεις, αλλά μίλησε γρήγορα για όλα τα μυστικά της μαγικής τέχνης όσων έκανες στο βουνό.»

16. Ο Άγιος είπε: « Τον Ιησού Χριστό που επικαλέστηκα τότε, τον ομολογώ με θάρρος και τώρα τον προσκυνώ και θα τον επικαλούμαι και τώρα και πάντοτε.» Ο Καίσαρας είπε: «Μα την τύχη που με ευνοεί έχεις εναποθέσει τις ελπίδες στη μαγεία.» Και ο Άγιος: «Μα τη δύναμη του Θεού εμπιστεύομαι τον Χριστό μου.» Και ο ηγεμόνας είπε: «Ω Μάμα, λυπάμαι τη νεαρή σου ηλικία, νιώθω έλεος για την ομορφιά σου και δακρύζω πολύ για σένα. Θυσίασε, λοιπόν, στους θεούς μου. Αρνήσου τον Χριστό σου και μην κάνεις να λιώσει το κάλλος που ανθίζει πάνω σου με τα βασανιστήρια.» Και ο Άγιος είπε: «Να θρηνείς για την ψυχή σου και να κλαις για τη δική σου εμφάνιση, διότι είσαι εντελώς τυφλωμένος και σκοτεινός. Ο Θεός με έχει ήδη δικαιώσει.» Μ' αυτά τα λόγια ο ηγεμόνας γέμισε θυμό, διέταξε να τον κρεμάσουν σ' ένα ξύλο και να γδάρουν τα πλευρά του και τότε μπορούσε κανένας να δει μια παράξενη – απίστευτη επιμονή, διότι αυτός ο Μάρτυρας έδινε την εντύπωση ότι κάποιος άλλος υπέφερε, καθώς ούτε ένας στεναγμός δεν ακουγόταν απ' αυτόν. Και ο ηγεμόνας είπε: «Δεν ένιωσες καθόλου τα βασανιστήρια;» Και ο Άγιος κοιτάζοντας προς τον ουρανό είπε: «Θεέ μου σε ευχαριστώ που με δυνάμωσες σε τούτα εδώ τα παθήματα.» Και γυρίζοντας στον ηγεμόνα λέει: «Ανόητε, με τη βοήθεια του Θεού, όπως εσύ δεν ένιωσες ένα τέτοιο βασανιστήριο, ούτε κι εγώ, διότι έχω τον Θεό που μου δίνει δύναμη.»

17. Και ο ηγεμόνας είπε προς τους δημίους: «Βάλτε χέρι και στα εσωτερικά μέρη των μελών του για να μάθει αυτός σε ποιον αντιστέκεται κι αν ο Θεός του στέκεται κοντά για να τον βοηθά.» Και τότε μπορούσε κανείς να δει τις σάρκες του να γίνονται κομμάτια και να ξεκολλάνε και το αίμα του έτρεχε σαν ένα πλημμυρισμένο ποτάμι⁴⁶ αλλά μια φωνή από τον ουρανό του είπε: «Κάνε κουράγιο Μάμα και πάρε δύναμη, γιατί ο Χριστός από ψηλά έκανε δεκτό το μαρτύριό και γρήγορα θα σε προσκαλέσει στη βασιλεία του.» Κάποιοι απ' αυτούς που στέκονταν εκεί, άκουσαν τη φωνή και χάρηκαν πολύ. Στη συνέχεια, κατέβασαν τον Άγιο και ο ηγεμόνας έδωσε εντολή να οδηγηθεί στη φυλακή μήπως με το πέρασμα λίγου χρόνου στη φυλακή και τους πόνους από τις πληγές απομακρυνθεί από την πίστη.⁴⁷ Εκείνη τη νύχτα έφτασε κοντά του ένας Άγγελος Κυρίου, του γέμισε θάρρος, τον γιάτρεψε τις πληγές και του έδωσε τροφή. Και μετά από πέντε μέρες έδωσε εντολή να παρουσιαστεί ο Μάρτυρας στο δικαστήριο του και του λέει: «Ούτε με τις συμβολές μου δεν πείθεσαι να απαρνηθείς αυτόν που ονομάζεις Θεό;» Και ο Άγιος του λέει: «Εγώ και μια και πολλές φορές σου είπα, ομολογώ ότι είμαι χριστιανός. Κάνε γρήγορα ό,τι νομίζεις.»

⁴⁶Η επιμονή του Αλεξάνδρου στην κατηγορία της μαγείας στην παράγραφο 15 είναι ίσως εσκεμμένη για να δικαιολογηθεί η υποβολή του Μάμα σε βασανιστήρια. Από την εποχή του Τιβερίου για τα εγκλήματα της καθοσίωσης της πλαστογραφίας και τη μαγείας, η κοινωνική θέση του κατηγορουμένου δεν έχει καμία σημασία και όλοι υφίστανται βασανιστήρια, βλ. Μπουρδάρα, *Το δίκαιο...*,σελ. 77.

⁴⁷Για την φυλάκιση με την προοπτική να αναθεωρήσει την άρνησή του ο Χριστιανός να θυσιάσει βλ. Μπουρδάρα, *ό.π.*, σελ. 115-116.

18. Εκείνος δίνει εντολή να ανάψουν ένα καμίνι για τον Μάρτυρα και διατάζει να τον ρίξουν σ' αυτό.⁴⁸ Και οι δήμιοι τον πήρανε και τον οδηγούσαν εκεί. Ενώ ο μάρτυρας προσευχόταν με τα παρακάτω λόγια: «Κύριε ο Θεός της σωτηρίας μου άκουσέ με τον αμαρτωλό και δώσε μου δύναμη από το άγιο ύψος μου και να περάσω μέσα απ' τη φωτιά χωρίς να καώ και για να μάθουν ετούτοι οι ανόητοι ότι εσύ είσαι ο μόνος Θεός και ότι σε μένα θα δείξεις όλη την καλοσύνη σου. Και ότι θα σε υμνήσω με κάθε τρόπο στους αιώνες. Αφού στάθηκε μπροστά στο καμίνι, έκανε το σταυρό του και μπήκε μέσα με θάρρος, ενώ έψαλλε: «Άς κατέβουν τα λόγια σου Κύριε σαν δροσιά κι άς μου προσφέρεις ανάπαυση.» Και αμέσως έσβησε η φλόγα του καμινιού και ο Άγιος ήταν στο μέσο της (καμίνου) γεμάτος χαρά. Μετά, λοιπόν, από τρεις μέρες ο ηγεμόνας διέταξε να ανοίξει το καμίνι κι αν είχε απομείνει κάτι από τα κόκαλα του, να το ανάψουν πάλι για να γίνουν κι αυτά στάχτη. Όταν πήγαν οι στρατιώτες και άνοιξαν το καμίνι τον βρήκαν ζωντανό και υγιή να δοξάζει και να ευλογεί τον Θεό. Επιστρέφοντας λοιπόν οι στρατιώτες στον ηγεμόνα του λένε: «Αυτός ο άνθρωπος δεν είναι μάγος, ούτε γητευτής, όπως νομίζεις βασιλιά, αλλά ο Θεός που εκείνος προσκυνά, είναι μεγάλος.»

⁴⁸ Από δικονομική άποψη η απόφαση αυτή είναι πια η καταδίκη του Αγίου σε θάνατο δια πυράς, και όχι ένα διαδικαστικό τμήμα της δίκης. Για αυτού το είδους την εκτέλεση βλ. Μπουρδάρα, ό.π., σελ. 93-97.

19. Ακούγοντας ο ηγεμόνας αυτά και ότι τον είδαν ζωντανό και υγιή βρέθηκε σε απορία και έδωσε εντολή να τον φέρουν μπροστά του και στη συνέχεια είπε: «Τόση δύναμη έχουν οι μαγείες σου που να περιφρονείς για τη φωτιά; Πες μου, λοιπόν, τι έκανες περνώντας τον καιρό σου στο βουνό και αμέσως θα σε αφήσω ελεύθερο.» Και ο Άγιος είπε: «Με τη βοήθεια του Αγίου Πνεύματος έκανα μεγάλα θαύματα, διότι μαζεύονταν τα άγρια ζώα και δόξαζαν μαζί μου τον Θεό που τα έφερε στον κόσμο από την ανυπαρξία.» Και ο ηγεμόνας λέει: «Πάντως τα μαγεύεις.» Αλλά και ο Άγιος: «Όπως σου είπα και προηγουμένως δεν είμαι μάγος, ούτε γητευτής, αλλά Χριστιανός, και είμαι δούλος του Χριστού.» Και ο ηγεμόνας λέει: «Έχω κι εγώ ζώα και αυτά θα σε κάνουν κομμάτια.» Κι εκείνος: «Βασιλιά, κάνε ό, τι νομίζεις.» Και ο ηγεμόνας έδωσε εντολή να σύρουν τον Άγιο στο θέατρο και να αφήσουν ελεύθερη καταπάνα του μια αρκούδα.⁴⁹ Και εκείνη τρέχοντας αμέσως έμεινε να κυλιέται στα πόδια του Αγίου. Μετά (ο ηγεμόνας) πρόσταξε να αφήσουν ελεύθερη μια λεοπάρδαλη. Και εκείνη έτρεξε και έγλειψε τον ιδρώτα απ' τα πόδια του. Και ο ηγεμόνας απορώντας διέταξε να φέρουν ένα λιοντάρι που είχε παραμείνει ατάιστο για είκοσι μέρες. Ήρθε λοιπόν το θηρίο με μεγάλους βρυχηθμούς και πεδώντας μέσα στο θέατρο, πλησίασε τον Άγιο με ήμερη διάθεση κουνώντας την ουρά του και αγκαλιάζοντας τον μακάριο, ενώ έδειχνε τάχα να κουβεντιάζει μαζί του. Στη συνέχεια, το θηρίο όρμησε στις κερκίδες και κατασπάραξε μεγάλο πλήθος Ιουδαίων και Ελλήνων, όπως είχε προφητέψει ο Άγιος, διότι αυτό ήταν το λιοντάρι που είχε μπει στην πόλη από το βουνό μαζί με τον Άγιο.

⁴⁹Αφού η δια πυράς θανάτωση του μάρτυρα απέτυχε, ο Αλέξανδρος υποβάλλει τον Μάμαντα στην ποινή *ad bestias*, δηλαδή στο να κατασπαραχθεί από άγρια θηρία. Επρόκειτο για μία από τις πιο απάνθρωπες μορφές εκτέλεσης (*summum supplicium* στα Λατινικά). Για λεπτομέρειες βλ. Μπουρδάρη, ό.π. σελ. 98-100.

20. Ο ηγεμόνας βλέποντας αυτό σηκώθηκε από τον θρόνο και αποχώρησε στο εσωτερικού του κτιρίου. Και αυτό έγινε, όπως νομίζω, διότι ο Άγιος δεν επέτρεψε στο θηρίο να επιτεθεί στον ηγεμόνα και ο Άγιος έδωσε εντολή στο θηρίο να επιστρέψει ήσυχα στον τόπο του. Απ' την άλλη, ο ηγεμόνας κάλεσε κοντά του τον Μάρτυρα και του είπε: «Άκουσε με, έστω κι αν υποκρίνεσαι και έλα μαζί μου και θυσίασε στους θεούς και θα είσαι μαζί μου απολαμβάνοντας και αξιώματα και πολύ πλούτο.» Και ο Άγιος: «Ιερόσυλε και αιμοδιψή τύραννε, γιατί βάζεις σε πειρασμό εμένα τον δούλο του Θεού να αρνηθώ την καθαρή και αμώμητο πίστη μου; Σίγουρα έχεις ακούσει από μένα και δύο και πολλές φορές ότι ποτέ δεν πρόκειται να απαρνηθώ τον Χριστό μου, είτε με έργο, είτε με λόγο, είτε με σχηματικές ενέργειες.» Ο ηγεμόνας έχοντας γεμίσει πάλι με θυμό, δίνει εντολή πάλι να φέρουν ένα άλλο λιοντάρι για τον μάρτυρα ακόμα πιο άγριο, έτσι που αυτό το λιοντάρι να κατασπαράξει τον Μάρτυρα του Χριστού. Αφέθηκε ελεύθερο, λοιπόν, εκείνο το θηρίο και όρμησε τρέχοντας εναντίον του. Αλλά και αυτό συμπεριφέρθηκε με τον ίδιο τρόπο και κάθισε δίπλα στον Άγιο με ήρεμη διάθεση. Όμως οι όχλοι ουρλιάζοντας πολλά εναντίον του μάρτυρα είπαν στον ηγεμόνα: «Πάρε το λιοντάρι κι εμείς θα λιθοβολήσουμε τον μάγο». Έριξαν όλοι λοιπόν πέτρες στον Μάρτυρα, αλλά ο Μάρτυρας του Χριστού έμεινε απείραχτος.

21. Και ο ηγεμόνας έχοντας φτάσει σε πλήρες αδιέξοδο, διέταξε έναν τολμηρό στρατιώτη να τρυπήσει τον Άγιο με το ξίφος⁵⁰ του στην κοιλιά. Αυτό έγινε και τα εντόσθια του Αγίου πετάχτηκαν έξω⁵¹ και εκείνος κρατώντας τα στα χέρια του πέρασε μέσα από το πλήθος και βγήκε έξω από την πόλη περίπου δύο μίλια. Εκεί κάθισε πάνω σε μια πέτρα και ευχαρίστησε τον Θεό. Και ήρθε φωνή από τον ουρανό και του έλεγε: «Το Άγιο Πνεύμα βρήκε ανάπαυση σε σένα και οι Άγιοι θαύμασαν τους αγώνες σου. Έλα, λοιπόν, Μάμα και μπες στην ανάπαυση του Κυρίου σου, διότι αγωνίστηκες έντιμα.» Και ο Άγιος σηκώνοντας τα μάτια του στον ουρανό είπε: «Κύριε, Κύριε μη τους λάβεις υπόψη την αμαρτία τους, ούτε να τους τιμωρήσεις για όσα έκαναν εναντίον μου, αλλά ανάπαυσε την ψυχή μου με ειρήνη στις σκηνές των εκλεκτών σου.» Λέγοντας αυτά παρέδωσε το πνεύμα του στον Κύριο. Στη συνέχεια, ήρθαν οι πιστοί και έθαψαν το σώμα του σε ένα γνωστό τόπο τη δευτέρα Σεπτεμβρίου όταν ήταν Καίσαρας ο Αυρηλιανός και ηγεμόνας ο Αλέξανδρος, ενώ ανάμεσά μας βασιλεύει ο Κύριος Ιησούς Χριστός στον οποίο ανήκει η δόξα και η δύναμη τώρα και στους αιώνες των αιώνων. Αμήν.

⁵⁰Στον Μεταφραστικό βίο ο στρατιώτης κρατά τρίαινα (βλ. Ιωάννου, *Μνημεία...*, σελ. 350) αντί για ξίφος και συνήθως εικονογραφείται με αυτό τον τρόπο στις αγιογραφίες.

⁵¹Η δια ξίφους θανάτωση του μάρτυρα είναι συνήθης στα πρώιμα αγιολογικά κείμενα. Ο πιο διαδεδομένος τρόπος είναι ο αποκεφαλισμός με ξίφος. Όπως παρατηρεί η Μπουρδάρα (ό.π., σελ. 84): «...ο χριστιανός καταλήγει να καταδικασθεί στην ποινή αυτή, αφού προηγουμένως είχε καταδικασθεί σε *summa supplicia* από τα οποία διασώζεται μετά από θεϊκή, συνήθως, επέμβαση» Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. *αυτόθι*, σελ. 84-90.

4) ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

K. Belke, *Paphlagonien und Honorias* [TIB 9], Wien 1996

Δ. Δημητράκου, *Μέγα Λεξικόν Όλης της Ελληνικής Γλώσσης*, τ. 1-15 Αθήνα, χ.ημ.

St. Efthymiadis, “Hagiography from the ‘Dark Age’ to the Age of Symeon Metaphrastes (Eighth-Tenth Centuries)”, στο St. Efthymiadis (ed.), *The Ashgate Research Companion to Byzantine Hagiography, Vol. I: Periods and Places*, Farnham-Burlington VA 2011, σελ. 95-142.

A. Ehrhard, *Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homilaischen Literatur der griechischen Kirche*, 3 Vols., Leipzig 1937- 1939

F. Halkin, *Bibliotheca hagiographica graeca*, [Subsidia Hagiographica 8a], Bruxelles 1957

F. Hild – M. Restle, *Kappadokien* [TIB 2], Wien 1981

F. Hild – H. Hellenkemper, *Kilikien und Isaurien* [TIB 5], Wien 1990

Θ. Ίωάννου, *Μνημεῖα ἀγιολογικά*, Βενετία 1884

K. Μπουρδάρη, *Τὸ Δίκαιο στὰ ἀγιολογικὰ κείμενα*, Αθήνα 1987

H. Omont, *Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale*, vol. I, Paris 1886

Th. Pratsch, *Der hagiographische Topos, Griechische Heiligenviten in mittelbyzantinischer Zeit*, Berlin-New York 2005

I. Ševčenko, “Levels of Style in Byzantine Literature”, *Jahrbuch der Österreichische Byzantinistik* 31/1 (1981), σελ. 289-312

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

Birley, A. R. (Düsseldorf) and Leppin, Hartmut (Hannover), “Aurelianus”, in: *Brill’s New Pauly*, Antiquity volumes edited by: Hubert Cancik and , Helmuth Schneider, English Edition by: Christine F. Salazar, Classical Tradition volumes edited by: Manfred Landfester, English Edition by: Francis G. Gentry. Consulted online on 01 June 2019 <http://dx.doi.org.proxy.eap.gr/10.1163/1574-9347_bnp_e209060>.

Elvers, Karl-Ludwig (Bochum), Birley, A. R. (Düsseldorf) and Strothmann, Meret (Bochum), “Decius”, in: *Brill’s New Pauly*, Antiquity volumes edited by: Hubert Cancik and , Helmuth Schneider, English Edition by: Christine F. Salazar, Classical

Tradition volumes edited by: Manfred Landfester, English Edition by: Francis G. Gentry. Consulted online on 31 May 2019
<http://dx.doi.org.proxy.eap.gr/10.1163/1574-9347_bnp_e312190>

Kierdorf, Wilhelm (Cologne), “Quaestor”, in: *Brill's New Pauly*, Antiquity volumes edited by: Hubert Cancik and , Helmuth Schneider, English Edition by: Christine F. Salazar, Classical Tradition volumes edited by: Manfred Landfester, English Edition by: Francis G. Gentry. Consulted online on 31 May 2019
<http://dx.doi.org.proxy.eap.gr/10.1163/1574-9347_bnp_e1016830>.

ΠΙΝΑΚΕΣ (<https://pinakes.irht.cnrs.fr/notices/cote/50356/>(πρόσβαση 21/4/2019)).

Schmidt, Peter Lebrecht, Schottky, Martin (Pretzfeld), Letsch-Brunner, Silvia (Zürich) and Groß-Albenhausen, Kirsten (Frankfurt/Main), “Valerianus”, in: *Brill's New Pauly*, Antiquity volumes edited by: Hubert Cancik and , Helmuth Schneider, English Edition by: Christine F. Salazar, Classical Tradition volumes edited by: Manfred Landfester, English Edition by: Francis G. Gentry. Consulted online on 31 May 2019 <http://dx.doi.org.proxy.eap.gr/10.1163/1574-9347_bnp_e1227120>.

Δ. Σκρέκας: https://medieval.bodleian.ox.ac.uk/catalog/manuscript_6136 (πρόσβαση 23/4/2019).